

Άπόστολος Λ. Πιερρῆς

**ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ**

Έπιμετρον:

**Η ΠΡΟΣΩΠΟΛΑΤΡΕΙΑ
ΩΣ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΚΑΙ
ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑ**

[Άνακοίνωση στὸ Πέμπτο Διεθνὲς Συνέδριο Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας,
Σάμος καὶ Πάτρος, Αύγουστος 1993. Δημοσιεύθηκε στο Κ. Βουδούρης
(έκδ.), Φιλοσοφία καὶ Ὀρθοδοξία, 1994, σελ.220 – 243].

Α. Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ, ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς τὴν φαντασμαγορίαν ἀλλὰ καὶ καθημερινότητα κάθε πολιτισμοῦ ὑπόκεινται θεμελιώδεις ἐμπειρίες, συστατικὲς τοῦ χαρακτῆρος του καὶ κατευθυντήριες τῶν λειτουργιῶν του. Τὰ βιώματα αὐτὰ καθορίζουν τοὺς βασικοὺς προσανατολισμοὺς καὶ στάσεις τοῦ ἐν λόγῳ πολιτισμοῦ: συνιστοῦν τρόπον τινὰ “πίστιν”, ἥ δποια διαρθρουμένη εἰς τύπον σκέψεως, ἀποκρυσταλλουμένη εἰς ἀξιολογικοὺς ἄξονες καὶ ἐκφραζομένη εἰς τρόπον ζωῆς, δημιουργεῖ τὸ ἀντίστοιχο οἰκοδόμημα τῆς Θρησκείας, τῆς Τέχνης, τῆς Γνώσεως καὶ τῆς Ζωῆς. Ἡ Πίστις ἀνελίσσεται εἰς Λόγον, ὅ δὲ Λόγος ἀποκαλύπτει καὶ ἐκδιπλώνει τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως, τὸ δποῖον εὑρίσκεται συμπυκνωμένον ὡς ἐν σπέρματι εἰς τὸ Μυστήριον τῆς πίστεως.

Ἡ ἀναγωγὴ ἐνὸς πολιτισμοῦ εἰς τὶς βασικὲς συστατικὲς παραμέτρους τῆς πίστεώς του διαφωτίζει τὴν Μυθολογία του, τὶς ἴσχυροτέρης δηλαδὴ ἀρχετυπικὲς συλλήψεις (συμβολικώτερες ἥ ἐπιστημονικώτερες κατὰ περίπτωσιν) ποὺ προσδιορίζουν τὰ πλαίσια, τὶς δομὲς καὶ τὰ μέσα ἔξηγήσεως τῆς πραγματικότητος καθὼς καὶ τοὺς τρόπους ἐρμηνείας τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος.

Ο σύγχρονος πολιτισμὸς χαρακτηρίζεται εἰς ἐσχάτην ἀνάλυσιν ἀπὸ τὴν ἀνάδυσιν τοῦ ὑποκειμένου ἐκ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὴν ἀλλοτρίωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν παμμήτορα φύσιν. Ο ἀνθρωπος παύει νὰ θεωρεῖται εἰς τὸ σύνολόν του ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ κόσμου, παύει νὰ λογίζεται ὡς μέρος εὑρισκόμενον εἰς πολυσχιδῆ συμπάθειαν καὶ ἀλληλοπάθειαν πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ μέρη καὶ πρὸς τὴν διάτητα τοῦ ὄντος. Αντιθέτως ἥ χαρακτηριστικὴ

διάστασις τῆς ἀνθρωπίνης ὄντότητος, δηλαδὴ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τὸ κατανοεῖν κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιλαμβάνεσθαι ἔργου τινός, τὸ δομᾶν ἐπὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὸ διάκεισθαι οὕτως ἥἄλλως κατὰ τὰ πάθη, βιοῦνται ὡς καταστάσεις καὶ διαδικασίες ποὺ προϋποθέτουν μία φιλικὴν ἀντιπαράθεσιν τοῦ ὑποκειμένου τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν παθημάτων αὐτῶν πρὸς τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρονται. Δὲν πρόκειται βεβαίως διὰ τὴν διάκρισιν ψυχῆς καὶ σώματος, ἥ ἀκόμη διὰ τὴν διάκρισιν μεταξὺ νοεροῦ καὶ αἰσθητοῦ. Τὸ ὑποκείμενον τίθεται κατὰ κάποιον τρόπον ἐκτὸς τῆς κοσμικῆς διαπλοκῆς, πέραν τοῦ πεδίου τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, ἐκεῖθεν τῆς φυσικῆς ἄλληλου χίας τῶν ὅντων. Γίνεται πλέον κάτι τὸ ὑπερβατικόν.

‘Ο προσδιορισμὸς τοῦ ὑποκειμένου καθ’ ἑαυτό καὶ ἥ ἀντιθετικὴ σχέσις του πρὸς τὸ φυσικὸν ὃν καθίστανται προβληματικά. Τὸ μεθοδολογικὸν αἴτημα προβάλλεται ὡς κύριο μέλημα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὁ σκεπτικισμὸς γίνεται ἐνδημικὸν φαινόμενον. Ἡ ἑαυτοκρατία (σολιψισμὸς) ἐμφανίζεται ὡς φιλοσοφικὸν θεώρημα. Καταβάλλονται προσπάθειαι νὰ συλληφθῇ τὸ ἀντί-κεῖσθαι τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὁ χαρακτήρ του ὑπὸ ὅρους ποὺ διέπουν τὴν κοσμικὴν ὄντολογία τοῦ ἀντικειμένου: τὸ ὑπερβατικὸν τῆς φυσικῆς πραγματικότητος παρουσιάζεται ὡς πνεῦμα, ἐμπειρικὸν ἥ ἀπόλυτον ἥ θεῖον. Εἰς αὐτὴν προοπτικὴν ἀνήκουν καὶ οἱ παραγωγὲς τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ὑποκειμένου. Γνησιώτερος ὅμως καὶ πιστότερος πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν βίωμα εἶναι ὁ ὑπερβατολογικὸς κριτικισμός. Εἰς τὴν ἀκραίαν μορφὴν τῆς συγχρόνου διανοήσεως τὸ καθαρὸν ὑποκείμενον, γυμνὸν οὐσίας καὶ ἐλεύθερον ἀξίας, συνιστᾶ αὐτὸ τοῦτο οὐσίες καὶ ἀξίες. Ἡ ἀ-νοησία καὶ ἥ ἀ-σέβεια τοῦ ὑπαρξισμοῦ ἔχει φανερωθῆ ὡς ὀλέθριον ἔκγονον μιᾶς μακρᾶς τερατογενέσεως.

‘Αμεσα δεδομένα τοῦ ὑπερβατικοῦ εἶναι αἱ ἐσωτερικαὶ του καταστάσεις καὶ διαθέσεις. Ἡ δι’ αὐτῶν κατάληψις τῆς φυσικῆς πραγματικότητος εἶναι ἀβεβαία. Ἐνεκα τούτου ἐπινοοῦνται ἀνεπαρκεῖς ἀναγωγικοὶ ἐμπειρισμοί, μηχανιστικαί, καρτεσιαναὶ κανονολογίαι καὶ ωηχοὶ λογικισμοὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ὁ ἀρχικὸς μῆθος τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμο (νέα ἀτελέσφροδος μορφὴ τοῦ παλαιοῦ Διασπασμοῦ) προκαλεῖ κατ’ ἔξοχὴν τὴν ἐμφάνισιν τῆς διπολικῆς σκέψεως ποὺ λειτουργεῖ μὲ ἀγεφύρωτες ἐννοιολογικὲς ἀντιθέσεις καὶ ἐπὶ πλέον παράγει δύο βασικὲς χαρακτηριστικὲς στάσεις, μία κοσμοθεωρητικὴ καὶ μία βιοπρακτική.

Καὶ πρῶτον σχετικὰ μὲ τὸ γνωστικὸν ἐπίπεδον ἡ σύλληψις τοῦ ὄντος ἐπιχειρεῖται καὶ γίνεται δι' ἐννοιολογικοῦ πλέγματος ἀνοικείου πρὸς αὐτό, ποὺ πρωτίστως εἶναι προϊὸν τῆς διαρθρωτικῆς εὐκολίας τῶν στοχαστικῶν διαδικασιῶν τοῦ ὑποκειμένου. Λείπει ἡ ὄντολογικὴ συνάρτησις πρὸς τὸ φυσικὸν ἀντικείμενον, ἀφοῦ ἡ σκέψις πλέον δὲν εἶναι βυθισμένη καὶ “πεφατισμένη” εἰς τὸ ὄν. Τὸ οἰκεῖον διανοητικὸν πλέγμα τοῦ ὑπερβατικοῦ ὑποκειμένου εἶναι τὰ μαθηματικά, ἐπιστήμη τῶν ποσοτικῶν σχέσεων, ἀσχέτων πρὸς τὴν κοσμικὴν πραγματικότητα ἢ ἀνεπαρκῶν πρὸς βαθεῖα σύλληψιν της. Ἡ γνῶσις τῆς πραγματικότητος ὑπὸ τοῦ ὑπερβατικοῦ ὑποκειμένου διέρχεται, ἀποκλειστικὰ πλέον, δι' αὐτοῦ τοῦ πλέγματος. Πρὸς τοῦτο ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς καὶ οἱ σχέσεις ποσοτήτων ἐν γένει θεωροῦνται ὡς οὐσιῶδες καὶ συστατικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπάρξεως καθὼς καὶ κριτήριον μάλιστα ἀντικειμενικότητος. Ἐπειδὴ τὸ οἰκεῖον τοῦ ὑπερβατικοῦ ὑποκειμένου, ποὺ εἶναι ἀποχωρισμένον τῆς ὁργανικῆς ἐντάξεώς του εἰς τὴν φυσικὴν ἀλληλουχίαν, εἶναι ἀνοίκειον διὰ τὸ ὄν (καὶ ἀντιστρόφως) ἡ σύγχρονος γνωστικὴ στάσις ἐμφανίζει ἐγγενῆ τεχνητότητα. Ἡ αἰσθησις τοῦ ἀσυμβάτου αὐτοῦ μὲ τὴν σειρά της γεννᾷ τὸν μῆθον τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου, διτὶ δηλαδὴ βαθμαίως ἀπασα ἡ πραγματικότης θὰ ἀναχθῇ εἰς σύστημα ποσοτικῶν ἔξισώσεων· πρόκειται διὰ τὴν οὐτοπικὴν ἰδέα διτὶ ἡ ὅριακὴ ἄκρα τεχνητότης μετουσιώνεται εἰς φυσικότητα. Τὸ Γοτθικὸν στοιχεῖον ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸ αἰσθητικὸν πεδίον τὴν ἐμφανῆ ἀποτυχίαν αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως. Ἀπότοκα τῆς ἀμηχανίας αὐτῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαφῆς μὲ τὸ φυσικὸν εἶναι ὁ ἴμπρεσιονισμός, ὁ ἔξπρεσιονισμὸς καὶ κάθε μοντερνισμὸς εἰς τὴν τέχνη.

Κατὰ δεύτερον λόγον, καὶ συναφῶς πρὸς τὴν βιοπρακτικὴ στάση τὴν τεχνητότητα εἰς τὸν θεωρητικὸν τομέα συνοδεύει ἡ ἔχθροτης τοῦ ἀνθρώπου (κατὰ τὸ πράττειν) πρὸς τὴν φυσικὴν πραγματικότητα, πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν φυσικήν του κατάστασιν καὶ πρὸς ἐκείνην τῆς κοινωνίας του. Κυριαρχεῖ πλέον ἡ θηρευτικὴ νοοτροπία τοῦ ἀρπαγοῦς. Ἡ ἵεροτης τῆς φύσεως, ἡ τρόπον τινὰ συνουσίωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ συμπάθειά του πρὸς αὐτὴν ἔξαφανίζονται, καὶ μαζί τους χάνεται ὁ σεβασμὸς εἰς τὴν ἀντιμετώπισίν της, ἡ καλλιεργητικὴ συνεργεία μὲ αὐτήν, εἴτε πρόκειται διὰ τὸν ἔξωτερον κόσμον εἴτε πρόκειται δι' αὐτοφυεῖς θεσμοὺς καὶ παραδόσεις καὶ ἀξίες τοῦ κοινωνικοῦ χώρου. Βεβαίως ἡ αὐτὴ ἀλλοτρίωσις ἀπὸ τὴν φύσι προκαλεῖ ἀμφότερα, τεχνητότητα καὶ ἔχθροτητα, βιαία δηλαδὴ γνωστικὴ καὶ πρακτικὴ μεταχείρισίν της. Καὶ μάλιστα ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη,

ώς θεωρητική βιαιότης, δημιουργεῖ μόνη της τὰ τεχνολογικὰ μέσα πρακτικοῦ βιασμοῦ τῆς πραγματικότητος. Ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν περιορίζεται παρὰ ἀπὸ τὴν κατὰ περίστασιν ἀνεπάρχειαν τῶν μέσων αὐτῶν.

Ἡ τεχνητότης δὲν χαρακτηρίζει μόνον τὸ γνωστικὸν πεδίον, ἀλλ' ἐπεκτείνεται εἰς τὴν τέχνην, τὴν τεχνικήν, εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν τρόπον ζωῆς· ἴσχύει ἀπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐνδυμασίας μέχρι τὴν τυπολατρείαν καὶ τὴν ἔμφασιν ποὺ δίδεται εἰς διαδικαστικοὺς θεσμούς. Ὄμοιώς ἡ ἔχθροτης πρὸς τὴν φύσιν ἐμφανίζεται ποκιλοτρόπως: παρουσιάζεται εἴτε ὡς ἀσελγής καὶ καταστροφικὴ ἐκμετάλλευσίς της, καὶ ὡς περιφρόνησις τῶν φυσικῶν πολιτισμῶν εἴτε καὶ ἀρνητικὰ ὡς τάσις ἀπομονωτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ χώρου, ὡς παραγνώρισις τῆς φυσικῆς διαρθρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Οἱ ἀντιθετικὸς διπολισμὸς Ὑποκειμένου - Ἀντικειμένου, Ἀνθρώπου - Κόσμου παράγει ἀναγκαίως διπλοῦν παραμορφωτικὸν ἀποτέλεσμα: δηλαδὴ τὴν ὑπεραξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπαξίωσιν τῆς φύσεως. Αὐτὸς ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖται μὲν ἀρχικῶς ὡς ἀπόλυτος καὶ ἀγεφύρωτος ἀντίθεσις πρὸς τὴν κοσμικὴν πραγματικότητα, καταλήγει δῆμως νὰ ἐκτοπίζεται καὶ βλασφήμως νὰ ἔκθρονίζεται, ἀφοῦ δύο ἀντίθετοι πόλοι τῆς αὐτῆς φυσικῆς πραγματικότητος δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξουν χωρὶς ὅ εἶς νὰ ἀπορροφήσῃ τελικὰ καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄλλον. Εἰς τὸν σύγχρονο πολιτισμὸν συναντοῦμε πρωτοφανῆ ἐγγενῆ ροπὴ συστηματικῆς ἀθεῖας· φιλοσοφία καὶ θεολογία ἀνευ λόγου ἀσχέτως ἀντιπαρατίθενται ἢ ὑβριδικῶς συντίθενται.

Ἡ ὑπεραξία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπαξίωσις τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀλειτουργησία τῆς Θεότητος, καταλείπουν τὸν ἀνθρωπὸν ἀφ' ἐνὸς μὲν χωρὶς τὴν ἡθικὴν τῆς φυσικῆς τελειώσεως, χωρὶς τὴν ἀρχαία ἀξιολογία τοῦ ἀρίστου, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ἡθικὴν τοῦ Θείου Νόμου, χωρὶς την ἀξιολογία τῶν ἐνεργειῶν ἢ καὶ ἐντολῶν τῆς Θεότητος. Οἱ ἀνθρώποι πλέον αὐτοκαθορίζεται. Η δεοντολογία τοῦ αὐτοκαθορισμοῦ εἶναι ἐσωτερικὴ ὑπόθεσις τοῦ ὑποκειμένου· ὅλα ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν πίστη εἰς τὴν δικαίωσί του. Η φυσικὴ καὶ θεία τάξις ὡς βάσις τοῦ πρακτέου ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸ σύστημα εὐθύνης κατὰ τὴν ἀσκησι τῆς δυνάμεως τοῦ ὑποκειμένου πρὸς διαμόρφωσι τῆς οἰκείας πραγματικότητός του, διαφόρου οὖσης ἀπὸ τὴν φυσικὴ καὶ θεία. Φυσικοὶ καὶ θεῖοι θεσμοὶ θεωροῦνται δεσμοὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀλυσίδες τοῦ δικαιώματος δηλαδὴ τοῦ ἀπολύτου αὐτοκαθορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ δποίου ὡς μόνος περιορισμὸς ἀναγνωρίζεται ἡ

εὐθύνη ποὺ συνεπάγεται ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία του), ἡ ἀπόλυτος ἀπουσία ἔξωτερικῶν, ως πρὸς τὸ καθαρὸν ὑποκείμενο, φυσικῶν ἢ θείων περιορισμῶν, ἀκόμη καὶ τῶν προερχομένων ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Κατὰ βάσιν δὲ ἀγών τοῦ Ὑποκειμένου ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπερβατικότητός του. Φύσις καὶ Θεὸς θυσιάζονται εἰς τὸν βωμὸν τοῦ νέου Μολώχ. Ἡ ἀνθρωπινὴ ἐνέργεια ἔξαντλεῖται διὰ νὰ ἐμπεδωθῇ μία ἀνθρωποκεντρικὴ ἀναδόμησις τῆς πραγματικότητος καὶ δικαίωσις τοῦ ὑποκειμένου, ἀσυνάρτητος πρὸς τὶς φυσικὲς νομοτέλειες καὶ τοὺς θείους σχεδιασμούς. Σεσωσμένος εἶναι δὲ δεδικιωμένος, δεδικαιωμένη δὲ πηγαίως εἶναι ἡ ἀγνὴ βούλησις κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς κυριαρχικῆς δυνάμεως ἐπὶ τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἐλευθερία ἀντικαθιστᾷ ὡς ὑπερτάη ἀξία τὴν ἀγαθότητα, ἀγομένη δὲ εἰς τὶς ἄκρες της grotesque συνέπειες μιᾶς μηχανιστικῆς λογικῆς μεταπίτει εἰς ἄκραν αὐθαιρεσίαν, ὅταν καὶ αὐτὸς ὁ οὐσιώδης αὐτοκαθορισμὸς ἐκλαμβάνεται πλέον ὡς ἀντικειμενικὸς ἔξωθεν περιορισμός της.

Ἄλλ' ἐλευθερία δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα παρὰ ἡ ἄλλη ὅψις τῆς κυριότητος. Ἀνελεύθερον εἶναι τὸ δοῦλον. Κυριότης ὅμως καὶ δουλεία ἔχουν δόντολογικὴ θεμελίωσι. Κύριος ἐστι δὲ Θεὸς μόνος· τὸ δημιούργημα εἶναι φύσει δοῦλον. Ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ προσώπου εἶναι ἡ ἀπόλυτος βλασφημία, ἀφοῦ αὐθαδιάζει καὶ διεκδικεῖ τὴν δμοονυσιότητα πρὸς τὸν Θεό. Αὐτὸς δέ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθερος παρὰ μόνον ὡς ἀπόλυτος Κύριος. Καὶ δπως δὲν εἶναι Κύριος, ἔτσι δὲν εἶναι καὶ ἐλεύθερος ἑαυτοῦ, χωρὶς βεβαίως αὐτὸν νὰ σημαίνῃ τὸν ἴσον παραλογισμὸν ὅτι εἶναι δοῦλος ἑαυτοῦ.

Ἡ κοσμικὴ συμπλοκὴ τῶν ὅντων καὶ ὁ θεῖος Νόμος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀνθίστανται εἰς τὶς ἀξιώσεις τοῦ καινοῦ, τοῦ ἄ-θεου Θεοῦ. Ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ὑποκειμένου, ἐφ' ὃσον τοῦτο στερεῖται οὐσιώδους φύσεως, δὲν ἔχει συγκεκριμένο περιεχόμενο καὶ τέλος. Ὁ ἀγών δὲν ἔχει λοιπὸν προσδιωρισμένο σκοπό, καὶ ἡ ἐσχατολογία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἶναι ἀπειρος καὶ οὐτοπική. Εἰς τὴν ἀγνὴν βούλησιν ποὺ ἀγανίζεται νὰ αὐτοαποδειχθῇ, ἀνταγωνίζονται ἡ φυσικὴ βούλησις, αἱ κοσμικαὶ ἀναγκαιότητες καὶ θεῖαι πρόνοιαι. Προκύπτει ὡς ἐκ τούτου ἀναπόφευκτος ἀστάθεια. Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν δὲ γγενής κίνδυνος ἀνισορροπίας λειτουργεῖ ὡς διεγερτικὸν τῆς δυνάμεως τῆς καθαρᾶς βουλήσεως, ἡ δὲ ὑπέρβασις τῶν ἀντικειμενικῶν περιορισμῶν παρουσιάζεται ὡς νέον Εὐαγγέλιον εὐθύνης, ἐνῶ ἡ μέθη τῆς δυνάμεως καθ' ἑαυτὴν ὥθετι ἀκατασχέτως πρὸς τὴν οὐτοπίαν.

‘Αλλ’ ὁ ἄνθρωπος ως κύριος τῆς δυνάμεως, ως διανεμητὴς τῆς μοίρας και ὡς οὐσιοπλόκος ἀρχή, εἶναι μία τερατώδης ἀσέβεια και μία ἐκδήλωσις πεπλανημένου ἄνθρωπισμοῦ. Τελικῶς θὰ καταρρεύσῃ: ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν ἴσχυ νὰ σηκώσῃ τὸ βάρος τοῦ κόσμου, διότι δὲν εἶναι φύσει Υἱὸς Θεοῦ. Η καθαρὰ βούλησις γίνεται αὐθαίρετον φρύγαμα, ἢ ἀποχωριζομένη τῆς φυσικῆς οὐσίας Δύναμις παραμορφώνεται εἰς στυγνήν, ὡμὴν βίαν: ὁ ἔλεγχος τῆς εὐθύνης ἐμφανίζεται ως ὑπολογισμὸς συμφέροντος, και ἡ κατάφασις τοῦ ὑπερβατικοῦ ὑποκειμένου ως στεῖρος ἐγωϊσμός. Ο σύγχρονος ἄνθρωπος χρειάζεται συνδυαστικῶς ἐπανοικείωσιν πρὸς τὴν φύσιν και ἐπανασυμφιλίωσιν μὲ τὸν Θεό. Ο Ἑλληνισμὸς ἐκπληρώνει ίδεωδῶς τὴν πρώτη ἀπαίτησι, προϊδεάζων συγχρόνως τὴν ἱκανοποίησι τῆς δευτέρας. Η Ὀρθοδοξία ποὺ ἔξασφαλίζει τὸ δεύτερον, περιλαμβάνει και τὸ πρῶτον. Οὐδενὸς λοιπὸν ἄλλου ἔστιν χρεία ήμεν.

Εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τὸ φῶς τῆς τελειότητος βασιλεύει ἀνέσπερον. Η καθολικὴ φύσις εἶναι ἡ μεγάλη μήτηρ θεῶν και ἀνθρώπων και παντὸς τοῦ μερικοῦ. Εἰς διὰ πάντων ἔξικνεῖται τόνος και μία συνέχει ἀλληλοῦχος ἀκολουθία τὰ πάντα, οἰκεῖα και συμπαθῆ ἀπεργαζομένη τὰ μέρη τοῦ ὅλου κοσμικοῦ θαύματος. Έν ἐκ τῶν μερῶν και ὁ ἄνθρωπος, ὀλίγον και πολὺ ταυτοχρόνως, συμπλέει και συγκινεῖται κατὰ τὸν κοινὸν Λόγον τῶν ὄντων. Τὰ στοιχεῖα τῆς συστάσεως του εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τοῦ ὅλου καθὼς και ἡ σχέσις του πρὸς τὴν πραγματικότητα, τῆς ὅποιας ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα, εἶναι ἀδιατάραχτος. Η συστατικὴ αὐτὴ ἀναλογία και δμοιογένεια ἔγγυᾶται τὴν ἀσφαλτὸν κατ’ ἀρχὴν ἀνταπόκρισιν τῶν καταληπτικῶν και παθητικῶν συσχετισμῶν μεταξὺ τῆς ἐντὸς και ἐκτὸς ψυχῆς πραγματικότητος.

Η ὑπαρξίας τοῦ ὄντος ἔχει οὐσίαν, συνίσταται δηλαδὴ εἰς ἔναν ὡρισμένον προσδιορισμὸν τοῦ εἶναι. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ κάτι πρέπει νὰ ἔχῃ ἔνα συγκεκριμένο περιεχόμενο. Διὰ τῆς οὐσίας του τὸ ὄν κατέχει δύναμιν σύμφωνα μὲ τὴν ὅποιαν ἐνέργειαν. Η δύναμις ἐδῶ εἶναι σφρῆγος οὐσίας, προϋποθέτει δὲ πάντοτε τὴν φύσιν τῆς οὐσίας και δρᾶ πρὸς ἔνα ὡρισμένον σκοπόν. Η εἰς τὸ ἐπακρον ἐνέργεια τῶν δυνάμεων ἐνὸς ὄντος καθορίζει τὴν ἐντελέχειαν τῆς οὐσίας του, ἡ δὲ ἐτοιμότης πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν συνιστᾶ τὴν τελειότητα τῆς οὐσίας του. Τὸ τέλειον εἶναι τὸ τέλος τῆς οὐσίας.

Κεντρικὴ Ἑλληνικὴ ἐμπειρία εἶναι τὸ βίωμα τῆς τελειότητος. Τὸ τέλειον δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔνα ἐπίτευγμα, ἔνα κατόρθωμα, ἀλλ’ ὁ ὑπέρ-

τατος σκοπὸς καὶ νόμος τῆς πραγματικότητος: δόλα γίνονται χάριν αὐτοῦ. Ἡ τελειότης εἶναι ἡ ἐνεργὸς καὶ δημιουργὸς δύναμις τῆς φύσεως, ἡ πλάθουσα τὴν κοσμικὴν διαπλοκὴν πρὸς βέλτιστον ἀποτέλεσμα, πρὸς τὸ ἀριστον συνολικὸν ὄλοκλήρωμα.

Ἄλλ' ἡ αἰτιότης τοῦ τελείου εἶναι τελική, ὅχι ποιητική. Τὸ τέλειον δοῦλον ἐξ τοῦ μακρόθεν ὅχι ὀθοῦν ἐξ τοῦ σύνεγγυς, ἀλλ' ἔλκον. Ἐπεγείρει ἔρωτα εἰς τὸ ἀτελὲς καὶ δι' αὐτοῦ τὸ κινεῖ πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἐμφύτου ἄλλως τε δρμῆς του: διότι ἡ ἔφεσις πρὸς τὴν οἰκείαν τελειότητα, ἡ ὁρεξίς τῆς ἐντελεχείας εἶναι ἐνστικτώδης καὶ αὐθόρμητος, εἶναι ἡ αὐτογενής ἐπιθυμία πληρώσεως τοῦ κενώματος.

Δέον εἶναι ἡ ἴκανοποίησις τῆς φυσικῆς αὐτῆς τάσεως πρὸς τὴν τελειότητα. Ἐχομε δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ τὴν ἡθικὴν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας κατ' οὓσιαν καὶ τελειότητα, τὴν ἡθικὴν τῆς ἀριστείας. Ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ τελειότης τοῦ φυσικοῦ της χαρακτῆρος, σοφία καὶ φρόνησις, δοθή σύλληψις τῆς πραγματικότητος καὶ ὀρμόζουσα διάθεσις πρὸς αὐτήν.

Άλλὰ ἡ ἀκρα ἐμμονὴ εἰς τὸ βίωμα τῆς φυσικῆς τελειότητος, ἡ Ἑλληνικὴ ἐντασις ποὺ συνοψίζεται εἰς τὴν προστακτικὴν τοῦ: “Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἐμμεναι ἄλλων” προκαλεῖ κόπωσιν. Ἡ φύσις ἀδυνατεῖ νὰ λειτουργῇ ἀδιαλείπτως εἰς ὕψιστον τόνον. Ἡ τελικὴ αἰτιότης τῆς τελειότητος καθίσταται σχετικῶς ἀνενεργός: ἡ ζύμη φαίνεται ὡς νὰ μὴν δύναται νὰ ξυμώσῃ δλον τὸ φύραμα, καὶ ὁ κόσμος βαραίνει, πυκνοῦται καὶ σκοτοῦται. Ὁλιγωτέρα τελειότητας (κατ' ἐντασιν ἡ ἀριθμὸν) συνυπάρχει μὲ δλιγωτέραν ἔφεσιν τελειότητος· τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς φαῦλον κύκλον ὑποβαθμίσεως. Ἡ ἀναγωγικὴ δύναμις τοῦ ἔρωτος στομοῦται. Ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ ὄντος πρὸς τὴν οἰκείαν τελειότητά του προσκρούει εἰς ἀλλεπάλληλα ἐμπόδια, καθίσταται πολύπαθος, ἀναχαιτιζόμενη, οἵονεὶ ἀφύσικος. Τὸ ἀκρως ἐργῶδες τῆς διαδικασίας τῆς τελειώσεως, ὁ μόχθος τοῦ δημιουργήματος, ἡ φθιρὰ καὶ “διαφοθιρὰ” τοῦ ἐπὶ μέρους, δὲν ὀφείλεται εἰς μοχθηράν τινα δρᾶσιν κάποιας ἀρχῆς τῆς Κακότητος· τοῦτο εἶναι φαντασία δλως ξένη εἰς τὸν χῶρόν μας. Εἶναι ἀντιθέτως ἀποτέλεσμα ἀσθενείας τῆς φύσεως, ὕφεσις τοῦ τόνου της, ὑστέρημα δυνάμεως. Ἄλλα τὸ ἀνεκπλήρωτον τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὴν φυσικὴ τελειότητα ἐκκαίει τὸν πόθον ὑπερτελῶν ἀγαθῶν, τὸν πόθον τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ὑπὲρ φύσιν θεώσεως. Πέραν τῆς ἐγγεγραμμένης εἰς αὐτὴν τὴν οὓσιαν τοῦ φυσικοῦ ὄντος προτελοῦς τελειώσεώς του, ὁ ἀνθρωπος γνωρίζει εἰς τὴν ρίζαν τῆς ὑπάρξεώς του τὴν ἐναδικὴν θεότητα, τὴν δημιουργικὴν ἐνέργειαν ποὺ τὸν συνιστᾶ καὶ τὸν συνέχει. Τοῦτο

βιώνει ως θείαν καταγωγὴν καὶ ὑπόσχεσιν ἐκθεώσεως, πρᾶγμα τὸ δόποιον ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἀθεσμὸν δῷμὴν θεώσεως, εἰς τὴν παρακοὴν τοῦ Νόμου, εἰς ἔνοχον ὅρεξιν ἀκυρώσεως τοῦ ὀντολογικοῦ χωρισμοῦ Δημιουργοῦ καὶ δημιουργῆματος, ἢ δόποια τελικὰ προκαλεῖ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ τὴν πτῶσιν, τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ συνεπῶς τὴν ἀσθένειαν. Ἐν ἀσθενείᾳ δὲ συναισθάνεται ὀξύτερον ὁ ἄνθρωπος τὴν κλῆσιν, μᾶς ἐξόχου ὑπεροχῆς, ἢ δόποια τὸν ὥθετον πέραν τῆς κατὰ φύσιν ὑγιείας. Ἐν ἀμαρτίαις ἴμείρει ἐκστατικώτερα τὴν δικαίωσιν καὶ λύτρωσιν ὑπὲρ Νόμου καὶ ὑπὲρ τὴν τήρησιν τοῦ Νόμου. Εἰς τὸ θεῖον σχέδιον, ὁ ἐμποδισμὸς τῆς φυσικῆς τελειώσεως, λόγῳ ἀσθενείας ἐκ τῆς πτώσεως, εἶναι μέσον διὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῆς ἀπαιτήσεως ἐκ τῆς δόποιας ἢ πτῶσις προηλθεν.

Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θεραπεύει τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως καὶ ἀνυψώνει αὐτὴν εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν περιωπήν. Ἡ θέωσις διέρχεται διὰ τῆς φύσεως. Ἡ φύσις παραμένει εἰς τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας τῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν κανονικὴν τῆς κατάστασιν περὶ τὴν οἰκείαν τελειότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν μεταπτωτικὴν ἀρρωστίαν καὶ ἐμπαθῆ φθορὰν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπερφυσικὴν ἀκρότητα τῆς ἐντελεχείας τῆς. Σύγχυσις μεταξὺ τῆς οὐσίας τῆς φυσικῆς ὀντότητος (τοῦ Δημιουργῆματος καὶ αἰτιατοῦ) καὶ τῆς ὑπερουσιότητος τῆς θεότητος (τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Αἰτίου) εἶναι ἀδύνατος. Ἀλλά, δπως ἡ ἀκτιστος ἐνέργεια τῆς Θεότητος θεμελιώνει καὶ συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τῆς ὀντότητος, ἔτοι καὶ ἡ κτιστὴ ἐνέργεια τοῦ ὄντος δύναται νὰ μετάσχῃ τῆς Θεότητος, κοινωνοῦσα τῶν ἐνέργειῶν τῆς. Τὸ σεσωσμένο ὃν καταγάζεται ἀπὸ τὶς ἀστραπὲς τῆς ὑπερουσιότητος, οἱ δόποιες καὶ ὑψώνουν τὴν ἐνέργειά του εἰς μετοχὴν θεότητος. Λύτρωσις τοῦ ὄντος ὡς Δημιουργῆματος εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἐνέργειας του ἀπὸ τοὺς ἐγγενεῖς περιορισμοὺς τῆς φυσικῆς του ὑπάρξεως, χωρὶς ἀλλαγὴ τῆς οὐσίας του.

Ἡ θεραπεία τῆς ἀσθενείας τῆς φύσεως θεμελιώνει καὶ τὴν λύτρωσιν τοῦ Δημιουργῆματος, τὴν ἐκθέωσιν τοῦ ὄντος. Διότι ἡ θεραπεία δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ προτύπου τίνος φυσικῆς τελειότητος ὅσονδήποτε ἔξαιρέτου· οὔτε διὰ Νόμου καὶ ἐντολῶν· οὔτε διὰ εἰδικοῦ πρὸς τοῦτο βουλήματος τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲν τούτων ἴσχύει νὰ ἀνορθώσῃ τὸ πεπτωκός. Ὅλα προϋπτηρον τῆς πτώσεως καὶ δὲν τὴν ἐμπόδισαν. Ὑπῆρχον καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ δὲν τὴν διώρθωναν. Τίποτε δὲν λυσιτελεῖ προσφερόμενον ἐκ τῶν ἔξω. Ἡ ἀδυναμία τοῦ ὄντος θὰ καταργηθῇ ὀντολογικὰ καὶ ἐκ τῶν ἔσω μόνον. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ φυσικὸ ὃν δὲν δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τοῦτο: ἐὰν εἶχε τὴν δύναμι νὰ

ἀναιρέση τὴν ἀδυναμία τῆς πτώσεώς του, δὲν θὰ ἔπιπτε. Ἐπομένως τὴν θεραπείαν πρέπει νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτὸς οὗτος ὁ Θεός, ὅχι μακρόθεν οὔτε ἐγγύς ὡν, ἀλλ’ ἐξ αὐτοῦ τοῦ δημιουργήματος, ὅχι ἀπλῶς ἐνεργῶν ἐντὸς αὐτοῦ (ὅπως κανονικῶς κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ὑποστάσεώς του, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὶς θεοφορίες), ἀλλὰ παριστάμενος κατὰ τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητός του. Ιατρὸς εἶναι ὁ Θεός, θεραπεία δὲ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ παρουσία τῆς ὑπάρχεως του. Ὁ Δημιουργός γίνεται δημιούργημα, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ εἶναι Δημιουργός.

Ἡ ἔνωσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ ὄντος εἶναι ἡ ἐγγύησις συγχρόνως τόσον τῆς φυσικῆς τελειώσεως ὅσον καὶ τῆς ὑπερφυσικῆς νίοθεσίας. Μία καὶ ἡ αὐτὴ ὁδός, ὁ Θεάνθρωπος (τὸ Αἴτιον γενόμενον Αἴτιατόν) ὁδηγεῖ εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἀκμὴν καὶ τὴν ὑπὲρ φύσιν θέωσιν. Ἡ φύσις δὲν καταργεῖται κατὰ τὴν Λύτρωσιν, ἀλλ’ ἐπικουρεῖται καὶ ἀνάγεται διπλῆν ἀναγωγήν, δηλαδὴ κατὰ πρῶτον ἀποκαθίσταται εἰς τὴν ἴσχὺν καὶ περιωπὴν τῆς προπτωτικῆς καταστάσεως καὶ δεύτερον ἐνεργεῖ θείαν ἐνέργειαν ἐκθεουμένη. Τὸ δεύτερον εἶναι ἀδύνατον χωρὶς τὸ πρῶτον. Ὁ σεσωμένος καὶ λυτρωθεὶς θάλλει ὡς πρὸς ὅλες τὶς φυσικὲς ἀρετὲς καὶ ἀνθεῖ σὲ ὅλες τὶς ἀριστεῖς: ἡ σάρξ ἀποστίλβει ἀφατον κάλλος ὑπερκοσμίου τελειότητος· ἡ ψυχὴ ἀκλόνητος ἐνιδρύεται καὶ ἐνισχύεται εἰς τὴν θείαν ὑπεροχὴν καὶ ἀπτώτως συνέχει τὴν ὁρθὴν σχέσιν τῶν μερῶν τῆς ὅλης συστάσεώς της, δὲ νοῦς θεᾶται ἐποπτικὰ ἀπαντά τὰ μυστήρια τῆς θείας Σοφίας. Ἡ θέωσις συνάπτει τὶς φυσικὲς ἐνέργειες τῆς οὐσίας πρὸς τὴν θεότητα, ἀλλὰ δὲν μετουσιώνει τὸ δν. Ὅπως ὁ Θεός Λόγος ἐγένετο σάρξ, χωρὶς νὰ ἀποστῇ τῆς θεότητος, ἔτσι καὶ τὸ δημιουργημα (ὁ ἀνθρωπός) θεοῦται χωρὶς νὰ ἀποβάλλῃ τὴν οὐσία του. Ἡ σάρκωσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ θέωσις τῆς Σαρκὸς εἶναι ἐξ ἵσου πραγματικὰ ἀνάλογα γεγονότα. Ἄμφοτερα ἀθεσμα, ἐπειδὴ εἶναι πέραν τοῦ θεσμοῦ τοῦ χωρισμοῦ Κυρίου καὶ Δούλου. Τὸ πρῶτον τελεῖται ὑπὲρ καὶ παρὰ Νόμον, κατ’ οἰκονομίαν, τὸ δὲ δεύτερον ἐπίσης ὑπὲρ καὶ παρὰ Νόμον, κατὰ χάριν. Ἡ σάρκωσις τοῦ Υἱοῦ (Θεοῦ Λόγου, τῆς Δυνάμεως καὶ Σοφίας τοῦ Πατρός) καθιστᾶ δυνατὴν τὴν οἰκείαν τελείωσιν καὶ θέωσιν τοῦ φυσικοῦ ὄντος, ἡ δὲ Χάρις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἀγιάζουσα, τὴν τελεσφορεῖ. Οἰκονομία καὶ Χάρις, ὅπως καὶ Δημιουργία, ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν θεία τοῦ Δημιουργοῦ Πρόνοια ὑπὲρ τοῦ δημιουργήματος (ἀπορρέουν ἀναγκαίως ἐξ ἀγαθότητος δι’ ἀγάπης ἐνεργουμένης). ἀποδεικνύουν ἔτσι τὴν δραστικότερη ἐπικουρούα ἐκ μέρους τοῦ Δημιουργοῦ ἀπὸ τὴν ἀπλῆ ἀφ’ ὑψηλοῦ ἐπίδειξι τοῦ δέοντος καὶ τελείου. Ἡ ἀγαθότης τῆς πρώτης Ἀρχῆς ἐξικνεῖται πέραν τῆς

τελικῆς της αίτιότητος· ὁ Θεὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν παράβασι τοῦ Νόμου του, ποὺ ἔκανε δ ἄνθρωπος· τιμωρεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ταπεινώσει διὰ τοῦ πάθους τῆς φθορᾶς· θυσιάζεται ως ἔξιλαστήριον θύμα, ως ἀποδιοπομπαῖος τράγος· καὶ ἔτσι, ἀκυρώνων αὐτὸν τοῦτο τὸν Νόμο του, προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνατότητα τῆς θεώσεως ἐν αἰωνιότητι, τὴν δποίαν οὗτος διακαῶς ποθεῖ. Τὰ ἀρχαῖα μυστήρια συνοψίζονται εἰς ἐν Μέγα, καὶ ἀποκαλύπτονται.

Ἡ Ὁρθοδοξία συμπληρώνει τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως ἡ ἐκθέωσις ὀλοκληρώνει τὴν ἀκμὴν τῆς φύσεως· τὸ ὑπερτελὲς ἐπισυμβαίνει ως ἄνθος τῆς τελειότητος. Ἡ μᾶλλον, διὰ τῆς θείας ἐνεργείας τῆς φύσεως διασφαλίζονται οἱ οἰκεῖες καὶ ἀκρες τελειότητες τῆς οὐσίας της. Ἡ φύσις δὲν καταργεῖται· ἐὰν κατηργεῖτο, ἡ Δημιουργία θὰ ἐστερεῖτο νοήματος. Ἡ φύσις δὲν ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν φθοράν· ἐὰν ἐγκαταλείπετο, ἡ οἰκονομία τῆς Ἐνσαρκώσεως θὰ ἐστερεῖτο νοήματος. *Eἰς τὴν προαιώνιον ἀναγκαιότητα τῆς φύσεως, εἰς τὴν σημασία τῆς τελειότητός της καὶ εἰς τὴν κοινωνία τῆς φύσεως καὶ Θεότητος συναντῶνται ἀρμονικὰ καὶ δργανικὰ δ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία.* Ἡ ἐνσωμάτωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔνα ίστορικὸν ἡ πολιτιστικὸν κατὰ συμβεβηκός γεγονός. Εἶναι θεμελιῶδες στοιχεῖο τοῦ θείου Σχεδίου, ποὺ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐγγύησιν τῆς Ἐνσαρκώσεως διὰ τὴν θέωσιν τῆς φύσεως, τὴν δποίαν καὶ πρέπει νὰ διατρανώνῃ. Ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργός, φανερὰ καὶ συνολική, ὅχι ἀπλῶς κάποια μορφὴ ἴσχυρογνωμοσύνης, ποὺ προφασίζεται δτι εἶναι πίστις. Ἡ γνησία πίστις συρριζοῦται μετὰ ἀληθεύοντος Λόγου (Λόγου ἀληθείας), ὅπως αἱ ὑπερτελεῖς ἐνέργειαι εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα τῶν φυσικῶν ἐντελεχειῶν, τὶς δποίες ἐκθεώνουν.

Ἡ πορεία τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν χρόνῳ, ὁ ἀγῶν τῆς δρθοτομήσεως τοῦ γνησίου δόγματος τῆς πίστεως, δμολογεῖ τὴν ἀδιαίρετον συμφυΐαν Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας. Ἡ νηφάλιος γνῶσις, παρὰ τὴν μεθυσμένην φλεγμονὴν τοῦ Γνωστικισμοῦ, ἡ ἀπόλυτος θεότης τοῦ φανέντος Σωτῆρος Χριστοῦ, ἡ ἀπόλυτος θεότης τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τελεσιουργοῦ πάσης δωρεᾶς τελειότητος καὶ χάριτος καὶ ἀγιασμοῦ, ἡ ὑποστατικὴ ταυτότης καὶ ὑπερούσιος ἐνωσις δημιουργήματος καὶ δημιουργοῦ εἰς τὸν Κύριον τῆς δόξης καὶ τῆς κενώσεως, ἡ ἴσαγγελος ἐπίγειος τελείωσις τῶν ἡγιασμένων, ἡ τῶν ιερουργιῶν φρικτὴ μυσταγωγία, ἡ ἀνοίγουσα διαύλους ἀμέσου ἐπικοινωνίας κόσμου καὶ Θεοῦ, ἡ θαυματουργία καὶ λατρεία τῆς ὑπε-

ροχῆς (τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀγίων), ἡ διὰ τῶν λειτουργικῶν εἰκόνων ἀρρητος καὶ προσκυνητὴ τῶν εἰκονιζομένων συμβολικὴ παρουσία καὶ καταγωγή, ἡ τῆς ἐλπιζομένης τοῦ μέλλοντος αἰῶνος θεώσεως παροῦσα ὑπόστασις διὰ τῆς ἐνεργοῦ ἐποπτείας τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τῆς Θεότητος καὶ, συνελόντι εἰπεῖν, πάντα ταῦτα τὴν κοινωνίαν φύσεως καὶ Θεότητος διαβοοῦν, καταγγέλλουν καὶ εὐαγγελίζονται.

Ἡ τῆς φύσεως κατὰ φύσιν ἄκρα φυσικὴ τελειότης ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ καὶ ἡ τῆς φύσεως κατὰ χάριν ὑπὲρ φύσιν τελειότης ἐν Ὁρθοδοξίᾳ, ἀρρήτως συμφυόμεναι καὶ συνεργοῦσαι, πληροῦν τὸ κένωμα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀφοῦ αὐτὸς συνίσταται εἰς τὴν ἀλλοτρίωσίν του ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν Θεότητα.

Τέτοια σύμφυσιν καὶ συνέργειαν δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ, κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δρθιδοξίαν, ὁ Δυτικὸς Χριστιανισμός, ἐπειδὴ τὸ πλήρωμα τῆς λυτρώσεως παρεφθάρη εἰς αὐτόν.

Ο Χριστιανισμὸς τῆς Ἐσπερίας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δυσανασχέτει διὰ τὴν μεταφυσικὴν θεολογίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἀπλοποιῶν αὐτὴν ἐπικινδύνως καὶ διατυπῶν καίριες θέσεις αὐτῆς ὑπὸ μιρφὴν σχηματικῶν καὶ ἀπνευματίστων τυπολογισμῶν. Κατὰ τῆς οὐσιοκρατίας ἐπενόησεν τὴν βουλησιαρχίαν. Ἐτόνισεν τὸ πρόσωπον ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως. Καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπερφυῆ θεανδρίαν ἔτεινε νὰ ἀπομερίσῃ εἰς δύο μιρφάς, ἐκάστης ἐνεργούσης τὰ ἴδια καὶ φυλαττούσης ἀνελλιπῶς τὴν ἑαυτῆς ἴδιότητα· ὅπότε καὶ ὑποχρεωτικῶς ἔθεωρησε αὐτὰς ὡς κοινωνούσας δι’ ἀκατανοήτου συζεύξεως, δι’ ἐνώσεώς τινος, ἀνευ χαρακτηριστικοῦ ἀποτελέσματος, δικην ἔξωτερης συγκολλήσεως παρατιθεμένων πραγμάτων. Άλλὰ ὁ Θεάνθρωπος ἐπιτελεῖ τὸ μέγιστον Ἐργον, τὸ ὅποῖον οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε η φύσις ἀφ’ ἑαυτῶν κεχωρισμένως ἥδυναντο νὰ ἐπιτελέσουν, οὔτε κᾶν ὁ παραθετικὸς συνδυασμὸς αὐτῶν, νοούμενων ὡς ἐνεργούντων τὰ ἴδια κατὰ τὸν Νόμον τοῦ χωρισμοῦ καὶ τεχνητῶς συνυπαρχόντων ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ὑπάρχῃ κάτι εἰς τὸ δποῖο νὰ ἀναφέρωνται ἀμφότεραι αἱ χωρισταὶ λειτουργίαι των. Ἡ κατασίγασις τοῦ Ἀλληλούϊα ἐν τῷ καιρῷ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς συμβολίζει ἀκριβῶς τὴν ἀδοξίᾳ τοῦ Πάθους, ὡς ἐὰν ἡ ἄκρα Ταπείνωσις δὲν ἦτο ἡ ἔνδοξος καὶ λατρευτὴ κένωσις τοῦ ἀφάτου ὑπερουσίου Μεγαλείου, ὡς ἐὰν ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ Κύριος τῆς Δόξης τοῦ Πατρός, δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀποδιοπομπαῖς τράγος τῆς μεγίστης θυσίας.

Τὰ ἄξυμα ἐγγράφονται εἰς τὸν αὐτὸν συμβολισμόν, θεωρούμενον ἐκ τοῦ ἀντιθέτου πόλου. Ἡ ζύμη εἶναι ἡ σῆψις ποὺ τελεσιουργεῖ,

ἡ φθιρὰ εἶναι ἡ τὸ πᾶν φύραμα σώζουσα, ἡ διὰ θανάτου ζωή. Ἀνευ αὐτῆς τὸ φύραμα μένει μὲν καθαρόν, ἀλλ' ἐν τούτοις εἶναι νεκρόν, μὴ «ἀναστάν». Ἡ Δύσις οὐδέποτε κατενόησε, εἰ μὴ μόνον τυποχρατικά, ἀνευ πνεύματος, τὸ Μυστήριον τῆς Ἀνατολῆς.

‘Ο Θεὸς Υἱός, ὁ δημιουργικὸς καὶ σωτήριος Λόγος, Δύναμις καὶ Σοφία τῆς Πατρικῆς, ἀναιτίου ἀρχῆς, φανέρωσται καὶ φανερώνει, ἔκτείνεται καὶ ἔξαναπλώνει, προϋποθέτει καὶ παράγει δηλαδὴ τρόπον τινὰ κατὰ πάντα ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κρυφίου βυθοῦ τῆς θεότητος, καὶ τοιουτορόπως εἶναι Κύριος τῆς μὴ θεότητος, ὡς ὅν ἰδίως ὁ δημιουργὸς Λόγος δι’ οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο, καὶ Κύριος πάσης κτίσεως καὶ σωτηρίας τοῦ κτιστοῦ. Τὸ Πνεῦμα τελειοῖ καὶ δρίζει καὶ περιφρούρει τὴν καθαρότητα καὶ ἐπαναπροσάγει αὐτὴν εἰς τὴν πρωτίστην ἀρχὴν καὶ ἐνιδρύει ἐν αὐτῇ καὶ ἔξαγιάζει: εἶναι ταμίας τῆς θεότητος καὶ τῶν ἀγνῶν δωρεῶν της. Ἀμφότερα προέρχονται ἀπὸ μόνην τὴν Πατρικὴν Αἴτιαν, τὰ δὲ ἴδιωματά των εἶναι τέτοια ὥστε ἐκάτερον νὰ μὴν προέρχεται ἐκ τοῦ ἄλλου. Εάν μάλιστα τὸ Πνεῦμα προήρχετο ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τότε ἐξ Ἰσου καὶ ὁ Υἱὸς θὰ προήρχετο ἐκ τοῦ Πνεύματος, οἷονεὶ συγκρατοῦντος αὐτὸν ἐντὸς τῶν οἰκείων δρίων κατὰ τὴν δυναμικὴν προβολήν του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Υἱός, ὡς Δύναμις τοῦ Πατρός, γεννώμενος συνεργεῖ εἰς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος· καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον δρίζει τὴν προβολικὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἀπαυγάσματος τῆς κρυφίου Δόξης χωρὶς ἐκεῖνο νὰ ἐκπορεύεται καὶ ἐξ αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς νὰ γεννᾶται καὶ ἐξ ἐκείνου· εἰς τὴν πραγματικότητα ἀμφότερα συμπροβάλλονται ἐκ τῆς μᾶς καὶ μόνης ἀναιτίου ἀρχῆς, τοῦ πατρικοῦ βυθοῦ τῆς θεότητος. Τόσον ἡ πρόοδος ἐκ τῆς θείας ἀναιτίου αἰτίας δσον καὶ ἡ ἐπιστροφὴ εἰς αὐτὴν παραγονται εὐθέως καὶ ἀμεσολαβήτως ἐξ ἐκείνης, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ ἐπιστροφὴ εἶναι τοῦ προελθόντος, ἵσταται δὲ τὸ Προϊὸν ὡς τοιοῦτον ἐν τῷ ἐπιστρέφειν. Καὶ ἀναλόγως συζεύγνυνται αἱ ἐγκόσμιοι ἐμφανίσεις ἀμφοτέρων τῶν θείων ὑποστάσεων, τοῦ μὲν Πνεύματος στελλομένου ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, τοῦ δὲ Υἱοῦ συλλαμβανομένου ἐκ Πνεύματος, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὀντολογικὴ πρόοδον τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννησιν ἐκ Πνεύματος προαιώνιον. Τὸ filioque προδίδει ὥσαύτως σύγχυσιν τῶν ὑποστατικῶν ἴδιωμάτων: ὁ Υἱὸς ἔχει ἐγεγενῶς μίαν ἀποψιν ἐτερότητος, κινήσεως, μὴ θεότητος, ὅχι βεβαίως ὑπὸ τὴν ἀρειον ἔννοιαν τοῦ κτίσματος, ἀλλὰ νοούμενης ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς ἀρσεως τῆς πατρικῆς ἀναιτίου θεότητος, καὶ ἀφ' ἐτέρου ὡς ἐκτάσεως ἐπὶ τὸ μὴ ὃν τῆς δημιουργικῆς τοῦ κτίσματος καὶ προνοητικῆς τῆς τελειώσεως καὶ τῆς σωτηρίας του. Τὸ Πνεῦμα ἐξ ἄλλου

ἀποκαθαίρει δι' ἀμείκτου, ἥγιασμένου φωτὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ δι' ἀναγκαίου σκότους τεκταινόμενα, ὡς χορηγὸς δὲ ἀμώμων χαρίτων καλύπτει τελειότητας ἐν πτώσει, ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς Ἐνσαρκώσεως, οἵτινες φυσικῶς ὑπάρχουσαι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ αἱ προφητικαὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τὸ Πνεῦμα ὁφείλεται ὅτι καὶ πρὸ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐνσαρκώσεως ἡ φύσις ἔξικνεῖται ἔξαιρέτως εἰς τὴν οἰκείαν τελείωσιν κατὰ φύσιν ἐν φθιρᾷ, παρὰ τὴν ἀσθένειάν της. Εἳν τὸ Πνεῦμα ἔξεπορεύετο καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον· διότι ἡ Ἐνσάρκωσις περιλαμβάνεται προαιωνίως εἰς τὴν ὑποστατικὴν φύσιν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἀνουσίωτος πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος τοῦ Λόγου: τοῦτο θὰ περιώριζε ἀρμοδίως τὸ πεδίον δράσεως τοῦ Πνεύματος. Τὸ filioque λοιπὸν ὡς πρὸς μὲν τὸν Υἱὸν δὲν ἀναγνωρίζει τὸ συγκεκραμένον τρόπον τινά, ὑποστατικὸν ἰδίωμα του ὡς φανερῷ ματος τῆς Θεότητος· ὡς πρὸς δὲ τὸ Πνεῦμα ἀκυροῖ τὴν τελεσιουργὸν καὶ ἔξαγιαστικὴν αὐτόνομον ἰδιωματική του δρᾶσιν. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους ἀθετεῖ τὴν κοινωνίαν φύσεως καὶ θεότητος.

Ἡ νέα πνευματομαχία τοῦ filioque ἐκφράζεται καταδηλότατα εἰς τὴν ἐσπέριον τυπολατρείαν καὶ τὸν ρωμαϊκὸν νομικισμὸν τοῦ Δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πραγματώνεται προκλητικὰ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν δομὴν τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας του. Διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀντιθέτως κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Θεάνθρωπος, σῶμα δὲ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ ἐν κοινωνίᾳ Πίστεως καὶ Μυστηρίου κατὰ χάριν καὶ κατὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Ἡ αἰσθητὴ διάρθρωσις τῆς Ἐκκλησίας γίνεται κατὰ ποίμνην καὶ ποιμένας, ἐκάστου ἐπισκοπικοῦ ποιμένος ἴσταμένου εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ, οὐδενὸς δὲ προχειριζομένου ποιμένος ποιμένων, πλὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος. Ἀντιθέτως εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ ἡ ἀδιαμφισβήτητος θρησκευτικὴ ἐγκυρότης ἐπρεπε νὰ ἐπιδεικνύῃ βεβαιωτήριον σφραγίδα ὅχι τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τοῦ ὑλικοῦ γράμματος καὶ τύπου. Ἐτσι ὥκοδοι μήθη ὁ ἀντιπνευματικὸς μηχανισμὸς ποὺ ἐπένδυσε τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης πέραν τῆς ἀπλῆς πρωτοτιμίας μὲ οἰκουμενικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ περαιτέρω μὲ τὸ δογματικὸν ἀλάθητον, τὸ δόπιον διὰ τὴν Ὁρθοδοξία, χωρὶς τυπικὴ ἔξασφάλισι, μερίζεται κατὰ δωρεὰν χάριτος πνευματικῶς εἰς διαφόρους καὶ διαφόρως κατὰ διάφορα θέματα καὶ χρονικὰ διαστήματα.

Ἡ πνευματοκτόνος δουλεία εἰς μηχανιστικοὺς τύπους, ἡ ψυχοφθόρος αὐθαιρεσία τῆς τυπολατρείας, ὥθησε εἰς τὴν βόρειον κα-

τακραυγήν και εἰς τὴν Διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ συστήματος. Ἀλλὰ ὁ νεοεναγγελισμὸς τῆς ἀντιδράσεως αὐτῆς τῶν Διαμαρτυρομένων περιέπεσεν εἰς τὸ ἀντίθετον ἀμάρτημα: ἀντὶ δηλαδὴ νὰ κινηθῇ ἀπὸ τοῦ ἔξωτεροικοῦ, μηχανικοῦ τύπου πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα, ἐκινήθη ἀπὸ τοῦ τύπου πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν βούλησιν, πάσχων ἔτσι τὴν σύγχυσιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ποὺ ταυτίζει τὸν κόσμον τῆς φυσικῆς πραγματικότητος μὲ τὴν νεκρὴν ὕλην, τὴν δὲ πνευματικὴν οὐσίαν μὲ τὸ ὑποκείμενον. Τρίτον τι λοιπὸν ἐπλαστουργήθη, συμφυέστερον πρὸς τὴν λοιπὴν πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν, ὁ ὑποκειμενισμὸς και ἡ βουλησιαρχία, ποὺ στρέφονται τόσον ἐναντίον τοῦ ρωμαϊκοῦ σχολαστικοῦ φορμαλισμοῦ δσον και κατὰ τῆς ἀνατολικῆς πνευματικῆς οὐσιοκρατίας. Ἡ συμβολικὴ και μεταφυσικὴ θεολογία τῶν Πατέρων ἐγκατελείφθη, τὰ μυστήρια κατήντησαν ἐορταστικαὶ ὑπενθυμίσεις· τὸ ἐγκόσμιον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπώλεσε τὴν ἴερότητά του, ἐνῶ ὁ ἀγγελικὸς μοναχισμὸς ἐθεωρήθη ἀμαρτία. Ἡ Χάρις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, λειτουργοῦσα ἐν αὐτῷ τῷ αἰῶνι και τῷ Κόσμῳ, ἀντὶ νὰ εἶναι δωρεὰ ὑπερφυσικῆς ἐπιστέψεως τῆς φυσικῆς τελειώσεως, τελεσιουργοῦ μάλιστα τῆς ἀκρότητός της, ἔγινεν ἡ ἀσυνάρτητος πρὸς τὰ φυσικὰ δεδομένα προκαθωρισμένη ἐκλογὴ εἰς σωτηρίαν. Ἀλλὰ ἡ κατὰ χάριν ἀπόλυτος ἐκλογὴ και ἐσωτερικὴ δικαίωσις ἥδυνατο νὰ λειτουργήσῃ και ἄνευ τῆς οἰκονομίας τῆς Ἐνανθρωπήσεως. Ὁ Θεός και Υἱός τοῦ Θεοῦ ἐνεσαρκώθη διὰ νὰ θεραπευθῇ ἡ πεπτωκυῖα φύσις, διὰ νὰ ἀναχθῇ ἡ φύσις εἰς θείαν περιωπήν και ὅχι διὰ νὰ καταργηθῇ ἡ φύσις οὔτε διὰ νὰ ἐλεγχθῇ ὡς σφάλμα ἡ Δημιουργία οὔτε διὰ νὰ ἀναχυθῇ ἡ φύσις εἰς θεότητα και ἐπὶ πλέον δὲν ἔγινε διὰ νὰ δοθῇ ἀπλῶς ἡθικὸν παράδειγμα, στήριγμα και δίδαγμα εἰς τὸν ἀνθρωπὸν διὰ τὴν ὀρθὴν ἀσκησιν τῆς βουλήσεως του κατὰ τὶς θεῖες ἐντολές. Ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν ἀφορᾷ πρωτίστως εἰς τὴν βούλησιν, ἀλλὰ εἰς τὴν δλῆν φύσιν, εἶναι πρῶτον ὀντολογικὸς και μετὰ ἡθικός. Εἰς τὸν ψυχολογισμὸν τῆς Διαμαρτυρίας ἡ Ὁρθοδοξία ἀπαντᾷ μὲ δόγμα και ἴερουργία και ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία και δλοκλήρωσι. Ἡ ψυχολογικὴ σχέσις ἀνθρώπου - Θεοῦ, χωρὶς ἀντικειμενικὴ ἀγκυροβόλησι εἰς τὴν φύσιν και τὴν τελειότητά της, δὲν ἐπαρκεῖ οὐδὲ εἰς ἀπλῆν ἀνθρώπειον εὐδαιμονίαν και φυσικὰ πόρων ἀπέχει τῆς ἔξασφαλίσεως ἐκθεωτικῆς μακαριότητος.

Μηχανιστικὴ τυπολατρεία και ψυχολογισμὸς εἶναι δύο ὅψεις τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἐκφράζουν τὶς ἀντίθετες ἐκπτώσεις ἀπὸ τὴν πληρότητα και πληρωματικότητα τῆς ἀληθοῦς πνευματικῆς ζωῆς, δπου δ τύπος εἶναι ζῶν σύμβολον, και ἡ ψυχὴ ὑποδοχεὺς τῆς θείας

πνοῆς. Εἶναι ταυτοχρόνως ἀνάλογες ἐκπτώσεις (ἀποπτώσεις) ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ὑγιᾶ κατάστασιν τοῦ κανονικοῦ κατὰ φύσιν βίου, ὅπου ὁ τύπος φαίνεται νὰ εἶναι ἀναγκαῖον μέσον καὶ λειτουργικὸν ὄργανον ἀποτελεσματικότητος, ἢ δὲ βιούλησις ἐφίεται τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ τῆς φύσεως. Ἡ τεχνητότης καὶ αὐθαιρεσία τῶν ἐκπτώσεων αὐτῶν εἶναι ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπωλείας τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν φύσιν καὶ τῆς κοινωνίας μὲ τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἡ ἀποσύνδεσις αὐτὴ εὑρίσκεται εἰς τὴν ρίζαν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ὅπου ὁ αὐτὸς ὑποκειμενισμὸς εὑρίσκει διέξοδον εἰς τὶς ἀντίθετες κατευθύνσεις τοῦ μαθηματικοῦ ντετερμινισμοῦ καὶ τοῦ ἀμετρού ἔξπρεσιονισμοῦ. Ἡ ἀναλογία εἶναι πλήρης. Εἰς τὸν Δυτικὸν Χριστιανισμὸν συναντῶνται τὰ καθοριστικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποῖον ὁ Χριστιανισμὸς ἐκεῖνος, ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν ἢ Διαμαρτυρούμενην μορφήν του, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικά: ἔχει καταστῆ καὶ αὐτὸς μέρος τοῦ προβλήματος καὶ ὅχι ἡ λύσις του. Μέρος τοῦ προβλήματος εἶναι καὶ μία ἀλλόκοτος μορφὴ νεοορθοδοξίας, ἡ δποία ἐμφανίζεται ἀποσυνδεούμενη τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας διὰ νὰ προσαρτηθῇ εἰς παροδικὰ καὶ ἥδη παρελθόντα ρεύματα καιρικῆς μωρίας. Τὰ πρακτικὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, τὰ ἀπτόμενα αὐτῆς ταύτης τῆς εὐεστοῦς του καὶ τῆς λυτρώσεώς του διὰ τῆς θεώσεως, εἶναι ἀναγκαία συνέπεια ἐνὸς πολιτιστικοῦ τύπου ἀλλοτριώσεως ἀπὸ Θεόν, ἀπὸ τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν ἐσώτερον ἑαυτόν μας. Ἐλληνισμὸς καὶ Ὁρθοδοξία εἶναι οἱ μόνοι πραγματικοὶ ἀρωγοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπεγκλωβισμὸν ἐκ τῶν ἀδιεξόδων τοῦ αὐτοαπομονωτισμοῦ, ἀφοῦ προσφέρουν τὴν ἐναρμόνιον ἐπανενσωμάτωσι τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν θείαν, κοσμικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἀντικειμενικὴν τάξιν, καὶ ἐπιδιώκουν τὴν ἐπανοικείωσίν του πρὸς τὸ φύσει πραγματικόν, πρὸς τὸ θεῖον καὶ κοσμικόν, μετὰ τὸν κλύδωνα τοῦ φανταστικοῦ ὑποκειμενισμοῦ του.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Η ΠΡΟΣΩΠΟΛΑΤΡΕΙΑ ΩΣ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΚΑΙ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑ

Μέρος τοῦ προβλήματος τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἶναι καὶ μία ἀλλόκοτος νεοορθοδοξία, ἡ δποία ἀνατεμνομένη κατὰ τὶς βασικὲς θέσεις της ἀναδεικνύεται φιλοσοφικὰ ἀδιάρθρωτος καὶ δογματικὰ ἐπισφαλής.

Τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ προσώπου καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ “πρόσωπον” τῆς νεορθοδόξου Θεολογίας ἀπορρέουν κατ’ εὐθεῖαν ἐκ τοῦ συγχρόνου ὑποκειμενισμοῦ, καὶ μάλιστα προέρχονται ἐκ τῆς ἀκραίας ὑπαρξιστικῆς καταβολῆς του. Καὶ ἴστορικῶς μὲν, λόγω καταγωγῆς, ἔξηγεται ἡ ἔμφασις εἰς ἀνούσιον ἐλευθερίαν τοῦ ἀπολύτου ὑποκειμένου, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν προσωπολατρείαν καὶ τὸν ἀνθρωπομορφισμὸν τοῦ θεολογικοῦ ἔκείνου φεύγαντος. Δὲν δικαιολογεῖται δῆμος ἐπ’ οὐδενὶ ἡ ἔργων ἀθέτησις τῆς πατερικῆς Θεολογίας καὶ ἡ ἔμπρακτος ἀποσύνδεσις τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐξ αἰτίας ἡ πρὸς χάριν καιρικῶν συμβεβηκότων, διαπλοκῶν καὶ σκοπιμοτήτων.

Εἰς τὸν ὑπαρξιακὸν πυρῆνα παντὸς φυσικοῦ ὄντος δρᾶ ἡ ἄκτιστος δημιουργικὴ ἐνέργεια, ἐμφιλοχωρεῖ ἡ θεία ἐνάς καὶ ἡ ἐναδικὴ θεότης ποὺ δίδει εἰς αὐτὸν ὑπόστασιν, ποὺ τὸ ἄγει ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι. Ἡ ἐναδικὴ αὐτὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ ρίζα τῆς ὑπάρξεως, ἡ ἔδρα τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἡ πηγὴ τῆς οὐσίας τοῦ ὄντος· αὕτη οὐσιώνει εἰς ὑπαρξίν τὴν πᾶσαν περιγραφὴν τοῦ εἶναι του, προπεριλαμβάνουσα αὐτὴν ἐν συναιρέσει, καὶ συνέχουσα τὴν ἀνάπτυξίν της ἐν χώρῳ καὶ τὴν ἀνέλιξίν της ἐν χρόνῳ. Ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια δὲν δρᾶ στιγμαίως κατὰ τὴν κτίστιν τοῦ φυσικοῦ ὄντος, ἀλλὰ παρίσταται καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ εἶναι του, ὡς ἐνάς μετεχομένη καὶ συνιστῶσα τὴν ὑπαρξίν του, ὡς θεμελιοῦσα τὴν ὑπόστασίν του καὶ παράγουσα τὴν οὐσίαν του. Ἐκλιπούσης ἡ ἀποσυρρομένης ἡ ἀποστατούσης τῆς ἐναδικῆς θείας ἐνεργείας, ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὄντος ἐκμηδενίζεται, καὶ αὐτὸ τοῦτο βυθίζεται εἰς τὸ μὴ ὃν ἐκ τοῦ δποίου ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια τὸ ἀνήγαγε.

Ταῦτα συμβαίνουν ἐπὶ παντὸς δημιουργήματος, ἐπὶ παντὸς φυσικοῦ ὄντος. Βεβαίως αἱ ἄκτιστοι ἐναδικαὶ ἐνέργειαι διαφέρουν μεταξύ των, ἀφοῦ διαφέρουν τὰ ὑπὸ αὐτῶν ὑφιστάμενα ὄντα, καὶ ποικίλλουν, ἀφοῦ περιλαμβάνουν συνηρημένην τὴν ποικίλην οὐσίαν τῶν διαφόρων ὄντων. Ἀλλά, ἀπορρέουσαι ἀπὸ τὴν ὑπερούσιον ὑποστατικὴν οὐσίαν τοῦ δημιουργικοῦ Λόγου, συνδιατάσσονται εἰς Ἱεραρχημένον σύστημα προόδων, ποὺ οὐσιώνουν τοὺς ἐν τῷ Λόγῳ ἐκείνω προαιώνιους λόγους τῶν ὄντων πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς συμπλοκῆς τῶν γιγνομένων τοῦ παντὸς φυσικοῦ Κόσμου. Αἱ ἐναδικαὶ συναιρέσεις τῶν οὐσιῶν, αἱ δποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὶς ἄκτιστες δημιουργικὲς ἐνέργειες ποὺ οὐσιώνουν τὰ ὄντα ἐν ὑπάρξει, συναιροῦνται σπερματικῶς εἰς τὴν ὑπερούσιον ὑπόστασιν τοῦ Λόγου, οὖσαι διάκρισις τοῦ ἡνωμένου καὶ πρόοδος τοῦ συνηρημένου ἐν

Ἐκείνω. Ἡ ὑποστατικὴ ὑπερούσιος ἐνότης τοῦ δημιουργικοῦ Λόγου εἶναι ἡ αἰτία τῆς φυσικῆς ἀλληλουχίας οὓσιῶν, δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, ὅπως καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σύμπαντος Κόσμου.

Ἡ θεία λοιπὸν ἐνέργεια οὓσιώνει τὸν προαιώνιον λόγον τοῦ ὄντος εἰς φυσικὴν ὑπαρξιν· συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὄντος, τὸ δὲ ἥδν. Ὅπως ἡ ἐνέργεια τοῦ τέμνειν συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ τέμνεσθαι, καὶ ἡ τομὴ ὡς ἐνεργητικὴ αἰτία συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τῆς τομῆς ὡς παθητικοῦ ἀποτελέσματος, τοιουτοτρόπως ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ δημιουργεῖσθαι, καὶ ἡ ἀκτιστος ἐνεργειακὴ ἐνὰς ὡς δημιουργικὴ αἰτία συνιστᾶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἐνεργούμενου ὄντος ὡς δημιουργήματος. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ δτι ἡ τομὴ ὡς ἀποτέλεσμα ἐπιμένει ἐν τῷ εἶναι καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἐνέργειας τοῦ τέμνειν, ὑπάρχουσα δηλαδὴ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς· τοῦτο δμως συμβαίνει, διότι πᾶσα δημιουργία ἐγκόσμιος γίνεται ἐκ προϋπάρχοντός τινος (τὸ δποῖον λαμβάνον τὴν σφραγίδα τῆς ἐνέργειας διαφυλάττει αὐτὴν) καὶ ὅχι ἐκ τοῦ μηδενός, ἐνῷ ἡ θεία δημιουργία συντελεῖται *ex nihilo*.

Τέμνειν καὶ τέμνεσθαι, τομὴ ἐνέργητικὴ καὶ τομὴ παθητικὴ, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ πραγματικότης, διαφέρουν δμως κατὰ τὸν λόγον τοῦ εἶναι αὐτῶν. Καὶ τοῦτο ἴσχυει ἐπὶ πάσης συζυγίας, δπου ἐμπλέκεται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν. Ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια συμπίπτει μὲν κατὰ τὴν ὑπαρξιν μὲ τὸ ἀμέσως δημιουργούμενον ἀποτέλεσμα, διαφέρει δμως αὐτοῦ κατὰ τὸ εἶναι ὡς ἀκτιστος, αἰτιώδης ἐνὰς τῆς κτιστῆς αἰτιατῆς ἐνάδος, ὡς θεία ἐνὰς δοντικῆς ἐνότητος, ὡς θεῖον μετεχόμενον τοῦ μετέχοντος ὄντος.

Ἡ ὑπαρξις τοῦ ὄντος συνίσταται εἰς τὸ ἐν εἶναι αὐτοῦ. Ἡ συνηρημένη ἐνότης τοῦ ὄντος συγκροτεῖ αὐτὸ εἰς τὸ εἶναι. Ἡ ἐνὰς τοῦ ὄντος, τὸ ἐν εἶναι αὐτοῦ, ταυτίζεται ὑπαρξιακῶς πρὸς τὴν δημιουργικὴν θείαν ἐνάδα, ἀλλὰ διακρίνεται αὐτῆς κατὰ τὴν οὖσίαν τοῦ εἶναι, ἀφοῦ ἐκείνη μὲν εἶναι ἀκτιστος καὶ θεία, ἐνῷ ἡ δευτέρα εἶναι κτιστὴ καὶ φυσική. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ θεία ἐνὰς συνιστᾶ μὲν τὴν ὑπαρξιν τοῦ φυσικοῦ ὄντος, δὲν ταυτίζεται δμως πρὸς τὸ εἶναι αὐτοῦ. Τὸ φυσικὸν δὲν ταυτίζεται κατὰ τὴν οὖσίαν τοῦ εἶναι του πρὸς τὴν θείαν ἐνέργειακὴν ἐνάδα, ποὺ τὸ ἀνέχει εἰς ὑπαρξιν, ἀν καὶ τὴν ὑπαρξιν του συνιστᾶ ἀμέσως ἐκείνη, ἀφοῦ ἡ θεία ἐνὰς εἶναι ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξις τοῦ ὄντος, ὡς ἐν πρᾶγμα ἐκ δύο οὖσιῶν τοῦ τί ἦν εἶναι, κατὰ τὴν ταυτότητα καὶ κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τέμνειν καὶ τέμνεσθαι.

Τὸ δημιουργούμενον φυσικὸν δὲν δὲν εἶναι ἡ δημιουργοῦσα θεία

ένάς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὸ κτιστὸν ὃν θὰ ἦτο ἄκτιστος ἐνέργεια, καὶ τὸ χάσμα μεταξὺ ἀπολύτου καὶ ἔξηρτημένου εἶναι (θεότητος καὶ κοσμικοῦ ὅντος) θὰ ἀνηρεῖτο ὀντολογικῶς, οὕτε τότε θὰ ἔχοιειάζετο τὸ Μυστήριον τῆς Ἐνσαρκώσεως διὰ νὰ τὸ γεφυρώσῃ κατὰ ἐπιτρεπτὸν καὶ δέοντα τρόπον. Ἐπὶ πλέον, ἐὰν ἡ θεία ἄκτιστος ἐναδικὴ ἐνέργεια ἐταυτίζετο κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εἶναι τῆς (καὶ ὅχι ἀπλῶς καὶ ἀριθμὸν) πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὅντος, ἡ Πτῶσις θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἡ ὑποστατικὴ οὐσία τοῦ ὅντος θὰ περιελάμβανε τὴν ἐναδικὴ θεότητα, καὶ οὕτε τρόπος οὕτε λόγος θὰ συνέτρεχε Παρακοῆς, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑφίστατο καν Νόμος χωρισμοῦ Κτίστου καὶ Κτίσματος.

Ἄρρητος συνέχεια θὰ συνέδεε τὴν κρυφιότητα τοῦ πατρικοῦ Βυθοῦ ἄνω πρὸς τὸ ἐλαχιστότατον μόριο τοῦ ὑλικοῦ βυθοῦ κάτω, καὶ ἡ πτῶσις τῆς φύσεως θὰ συμπαρέσυρε, δπερ ἀδύνατον, τὴν θεότητα, ἡ μᾶλλον θὰ προϋπέθετε ἐλάττωμά τι ἢ ἀμάρτημα τῆς Θεότητος, ἔστω καὶ κατ’ ἐνέργειαν.

Ἡ Πτῶσις καθίσταται δυνατόν τι, διότι ἡ ὑποστατικὴ κατ’ ἀριθμὸν ταυτότης δημιουργικῆς θείας ἐνέργειας καὶ δημιουργημένης ὁντικῆς, ἐναδικῆς ὑπάρξεως διατηρεῖ ἄθικτον τὴν δλοσχερῆ διαφορὰν τοῦ εἶναι μεταξὺ τῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ταυτιζομένων, προϊδεάζουσα ἔτσι ἀνεπιλήπτως τὴν Θείαν Ἐνσάρκωσιν. Τὸ ἀρχέγονον “σφάλμα” τῆς Φύσεως συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ νὰ ἐκληφθῇ ἡ ὑποστατικὴ ταυτότης ὡς οὐσιώδης ταυτότης, εἰς τὸ νὰ θεωρήσῃ ὅτι τὸ κτίσμα εἶναι μερικῶς οὐσία κτίστης, ἐνῷ ἀπλῶς ἡ ὑπαρξίς του μόνον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θείας ἐνέργειας· ὁντικὴ δὲ ὑπαρξίς καὶ θεία δημιουργικὴ ἐνάς συμπίπτουν κατ’ ἀριθμὸν καὶ ὑποστατικῶς, δπως συμβαίνει μὲ πᾶσα αἰτιώδη ἐνέργεια πρὸς τὸ προσεχὲς καὶ οἰκεῖον αἰτιατὸν ἀποτέλεσμα, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ἀρσι τῆς οὐσιώδούς διαφορᾶς των. Τοιουτορόπως ἀποκαλύπτεται πασιδήλως καὶ τὸ μυστήριον τῆς Ἐνσαρκώσεως: ὁ Θεὸς διαδηλώνει τὸν μόνον δυνατὸν τρόπον γεφυρώσεως τοῦ χάσματος Θεότητος καὶ φυσικοῦ ὅντος, τὸν τῆς ὑποστατικῆς κατ’ ἀριθμὸν ταυτίσεως μετ’ οὐσιώδους διαφορᾶς.

Ἡ ὑπαρκτικὴ ἐνάς συνεπῶς τοῦ ὅντος διαφέρει κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ εἶναι τῆς θείας δημιουργικῆς ἐνάδος ποὺ τὸ οὐσιώνει. Οὐδὲν ἐν τῷ ὅντι εἶναι δμοούσιον τῆς ὑπερουσίου θεότητος καθ’ οίονδήποτε τρόπον, οὕτε δμογενὲς οὕτε κατὰ δύναμιν οὕτε κατ’ ἐνέργειαν.

Ταῦτα πάντα ἰσχύουν διὰ τὸ φυσικὸν ὃν ἐν γένει, ἐπομένως καὶ διὰ τὸν ἀνθρωπὸν, ὁ δποῖος εἰς οὐδὲν πλεονεκτεῖ τῶν ἀλλων συνδούλων κτισμάτων, εἰ μὴ κατὰ τὸ ποιὸν τῆς οὐσίας του: καὶ τοῦτο

όχι κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς οὐσίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν χαρακτηριστικωτάτην σύνοψιν τοῦ φυσικοῦ εἶναι. Οἱ ἀγγελικοὶ ἀμέθεκτοι νόες ἀποτελοῦν τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς Δημιουργίας, ἀλλὰ ἡ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, πνεύματος καὶ χοός, ἀνθρώπειος σύστασις, συγκεφαλαιώνει ἐν μικροκόσμῳ τὴν ὅλην κοσμικὴν διαπλοκήν, ἴσταμένη ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κτίσεως.

Ἡ σύνθετος (ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος) οὐσία, οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πάντα κτιστά. Κτιστὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπαρξιακὴ ἐνάς τῆς ὑποστάσεώς του. Πέραν τῆς ὑποστατικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν της καὶ τοῦ ἐπισυμβαίνοντος φυσικοῦ τέλους καὶ ἐντελεχείας της καὶ πέραν τῆς ἐναδικῆς συναιρέσεως τῆς οὐσίας του τῆς συνιστώσης τὴν ὑπαρξίν του (τὴν οίονεὶ διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐνός ἀνύψωσίν του ἐκ τοῦ μηδενός) οὐδὲν ἔτερον ἀνευρίσκεται ἐν αὐτῷ. Οἱ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου κηρύττοντες, κενὰ συνεπῶς ψελλίζουν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ βέβηλα. Διότι ἐμπράκτως ἐμμένουν εἰς τὴν πρωτόγονον Παρακοήν, τὴν δποίαν καὶ ταυτοσήμως ἐπαναλαμβάνουν.

Ἡ Παρακοή, τὸ ἀρχέγονον Ἀγος, συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἐκληφθῇ ἡ ἐν φύσει εἰκὼν τῆς Θεότητος ὡς δμοουσιότης πρὸς τὴν Θεότητα. Τὸ δὸν εἶδεν ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τῆς σφραγίδος τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας ποὺ τὸ παρήγαγε εἰς ὑπαρξίν, ἀνεγνώρισεν τὸν λόγον τοῦ εἶναι του ὡς ἀπείκασμα τοῦ ἀντιστοίχου θείου λόγου, τοῦ προαιωνίως ἐμπεριεχομένου κατὰ ὑπέρνοον συναίρεσιν εἰς τὸν Θεὸν Λόγον τοῦ παντός, εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Πατρός· ἀντελήφθη τέλος τὴν κτιστὴν ὑπαρξίν τοῦ εἶναι του ταυτίζομένην κατ' ἀριθμὸν ὑποστατικῶς πρὸς τὴν θείαν ἐναδικὴν ἀκτιστὸν ἐνέργειαν ποὺ τὸ δημιουργεῖ. Καὶ ἔσφαλλε ταυτίσαν κατ' οὐσίαν τὴν ὑπαρξιακὴν ἐνάδα τοῦ εἶναι του πρὸς τὴν θείαν ἐνάδα ποὺ τὸ ὑποστασιοποιεῖ. Τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀρχετυπικὸν ἀμάρτημα διαπράττουν καὶ οἱ τὸ πρόσωπον ὑπονοοῦντες ὡς θείον τι γένος ἐν ἡμῖν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ εἰδωλολατρεία εἶναι τῷ δόντι ἡ ἔξισωσις τῆς ἐτερογενοῦς εἰκόνος τῆς θεότητος πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν θεότητα, ἡ σύγχρονος θεολογικὴ προσωπολατρεία εἶναι μορφὴ πρωτογόνου εἰδωλολατρείας.

Ἡ βέβηλος ἀθέτησις τῶν θείων καὶ κοσμικῶν δρίων ὑπὸ τῶν προσωπολατρῶν διατρανοῦται καὶ εἰς ἄλλες παρεφθαρμένες αἰρετικές τους θέσεις. Δεχόμενοι πρῶτον τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Δημιουργικοῦ Λόγου, ἀρνοῦνται νὰ δμολογήσουν ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἐγένετο, σαρκωθείς, δημιούργημα, παραγνωρίζοντες καὶ τὸ εὐαγγελικὸν λόγιον καὶ τὶς ρητὲς πατερικὲς ρήσεις, κατὰ τὶς δποίες ὁ Θεός,

ὁ Υἱὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔκτισε τὴν ἴδιαν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. Ἀλλ᾽ ὑπόκειται εἰς τὶς ἀντιλήψεις τους ἡ φαντασία ὅτι κάτι εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ ιερόν, ὡς λέγουσι, πρόσωπον, εἶναι ἀκτιστον: Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ καθαρᾶς ἀνθρωπολατρείας.

Ἄνοικειον νόημα, δεύτερον, προσδίδεται κατ' ἔξοχὴν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν θεολογίαν τῶν Προσώπων τῆς Τριάδος. Ἡ θεωρία τῶν θείων Προσώπων προεβλήθη ὑπὸ τοῦ Σαβελλίου ὡς τρόπος ἀποδοχῆς διαφοροποιήσεώς τυνος ἐντὸς τῆς θεότητος, χωρὶς τὴν διμολογία καθ' ἑαυτὴν ὑποστατικῆς ὑπάρξεως τῶν διακρινομένων. Πρόσωπον ἦτο λοιπὸν μία ἀποψις, ὅψις, ἢ ἀναφορὰ ἢ ἀνυπόστατος σχέσις τῆς θεότητος. Παρὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς σαβελλιανῆς διδασκαλίας, τὸ “πρόσωπον” ἔξηκολούθησε νὰ ἐκφράζῃ τὴν τριαδικὴν διαφορότητα, κυρίως λόγῳ τῆς πενίας τῆς λατινικῆς εἰς τὸ νὰ διατυπώσῃ κατὰ κοινῶς νοούμενον τρόπον τὴν διαφορὰν μεταξὺ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, δεδομένου ὅτι ὁ ὄρος *substantia* ἐκάλυπτε ἀμφότερες τὶς ἔννοιες. Ἡ ἐμφασίς κατὰ τὴν γνησίαν πατερικὴν θεολογίαν τῆς Ἀνατολῆς ἔκειτο πάντοτε εἰς τὴν καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασιν τῶν διακρινομένων ὅψεων τῆς θεότητος. Ἀντιθέτως οἱ προσωπολάτραι συλλαμβάνουν τὶς θεῖες ὑποστάσεις τῆς Τριάδος κατὰ τὸν ὑποκειμενισμὸν τῆς συγχρόνου κοσμοθεωρίας, ὀνόματι μόνον καινοτομοῦντες τὸ καθαρὸν ὑποκείμενον ὡς πρόσωπον, καὶ ἀόριστον καταλείποντες αὐτὸν καὶ ἀνούσιον.

Τρίτον δὲ καὶ μέγιστον σημεῖον ὑποκειμενισμοῦ καὶ τῆς συμφύρσεως τῶν ἀκτίστων καὶ κτιστῶν ἀποτελεῖ ὁ ἐκψυχολογισμὸς τοῦ ιεροῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ποὺ ἔξουδενίζεται εἰς ἀγαπητικὰς συνάξεις καὶ κοινωνίας προσώπων ἀντὶ τῆς πραγματικῆς καὶ ἀκεραίου ιερουργήσεως τῆς φρικτῆς θεανδρικῆς θυσίας.

Ἡ ὑπαρξιστικὴ καταγωγὴ τῶν ἰδεῶν τῶν προσωπολατρῶν, τέταρτον, καταφαίνεται κυρίως καὶ καιρίως καὶ ἐκ τῆς ἀμέτρου ἐμφάσεως τους εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀπολυθέντος ὑποκειμένου, δηλαδὴ τὴν ἀμορφὸν ἐλευθερίαν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἐλευθερία ἐνὸς ὄντος εἶναι ἡ ἱκανότης τῆς δυνάμεως τῆς οὐσίας του νὰ δρᾷ κατὰ τὸ δυνατὸν παρὰ τοὺς ἔξωγενεῖς περιορισμοὺς καὶ ἐν γένει ἐναντίον τῶν ἔξωτερικῶν ἐμποδισμῶν. Ἐλευθερία εἶναι συνεπῶς ἡ ἐτέρα ἀποψις τῆς κυριότητός του, τὸ κράτος τῆς κυριαρχίας του. Δουλεία ἀντιθέτως εἶναι ἡ ὑφεσίς τῆς δυνάμεως του καὶ ἡ συνεπακόλουθος ὑποταγή. Τὸ κύριον καὶ τὸ ὑπέρκοον εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀντίθεσις, ἢ ἄλλως λεγόμενον τὸ ἀνεξάρτητον καὶ τὸ ἔξηρτημένον· ἀληθής δὲ ἀνεξαρτησία θεμελιώνεται ἐπὶ ὑπερνικώσης ἰσχύος καὶ δε-

σποτείας.

Άλλά οἱ προσωπολάτραι ἄλλως, καὶ ὅχι πραγματικῶς, ἐκδέχονται τὴν ἐλευθερίαν, κατὰ τὴν τυπικὴν τῶν συγχρόνων κοσμοθεωριῶν ἔννοιάν της, ὡς τὸ ἐνδέχεσθαι πράττειν τι ἢ μὴ πράττειν. Τοῦτο δὲ θεωροῦντες ἴδιαίταν γνώρισμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καὶ δμοούσιότητά τινα τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ θείου προσώπου ἐνδελεχῶς πρεσβεύοντες, προσγράφουν τὸ αὐτὸ ἀπαράλλακτον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερουσιότητα τῆς θεότητος, ἀκουσίως ἐπιδεικνύοντες ἀτοπώτατες ἀναγωγές. Ἀλλοτε ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ Οἰκονομία εἶναι ἐνδεχόμενον γεγονός, ἄλλοτε ὅτι καὶ ἡ Δημιουργία θὰ ἥδυνατο νὰ μὴν εἶχε πραγματωθῆ, ὅτι ἡ Πτῶσις ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ μὴν εἶχε συμβῇ, ἄλλοτε ὅτι τὸ σχέδιον τῆς Σωτηρίας δὲν ἦτο προαιωνίως εἰλημμένον ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας, ὅτι ὁ Δημιουργὸς προβαίνει εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸ Δημιούργημα διὰ δοκιμῶν καὶ κατὰ περίπτωσιν σφαλμάτων καὶ διορθώσεων· τέλος ἐνίοτε πρεσβεύοντιν ὅτι καὶ ἡ Τριάς θὰ ἥδυνατο νὰ μὴν ὑφίσταται, ἐὰν ὁ Θεὸς ἀπεφάσιζε κατὰ τὴν ἀπολύτως ἐλευθέραν ἀσκησιν τῆς βουλήσεως του νὰ μὴ γεννήσῃ Υἱὸν καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Ἡ ρίζα τῶν βλασφήμων αὐτῶν παραλογισμῶν εὔρισκεται εἰς τὸ ὅτι οἱ προσωπολάτραι, ἀντιλαμβανόμενοι τὴν θεότητα κατὰ τὴν δμοούσιότητα πρὸς τὸ ὑπὸ αὐτῶν βαπτιζόμενον ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀποδίδουν εἰς αὐτὴν τὰ θεωρούμενα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ τελευταίου, ἐν κεφαλαίῳ δηλαδὴ τῆς προσάπτουν τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν βουλήσεως τοῦ καθαροῦ ὑποκειμένου. Διαπράττουν διττὴν ἀλογίαν. Πρῶτον ἔξυποκειμενίζουν τὸν ἀνθρώπον· καὶ δεύτερον ἔξανθρωπίζουν τὸν Θεόν. Ἐν τέλει φαίνεται ὅτι τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον πέπτωται νὰ ὑποκαθιστᾶ τὸν Θεόν εἰς πάντα τὰ σύγχρονα συστήματα.

Εἰς τὴν πραγματικότητα δμως ὁ ἀνθρωπὸς ἔχει οὐσίαν, δυνάμεις, ἐνέργειες, πάντα περιγεγραμμένα κατὰ τὸ εἶναι. Ἡ ψυχική του βιούλησις δὲν εἶναι δύναμις τοῦ πράττειν ἢ τοῦ μὴ πράττειν διιδήποτε ἀορίστως, ἄλλὰ ὥρισμένη ἔφεσις τοῦ νομιζομένου (δοκοῦντος) ἀγαθοῦ. Τὸ ἀγαθὸν διὰ κάθε ὃν ὁρίζεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν του ὡς ἡ τελειότης καὶ ἐντελέχεια καὶ ὡς ἡ οἰονεὶ ἀκμὴ αὐτῆς. Ἡ δυνατότης τοῦ πράττειν τι ἄλλο τοῦ ὑπὸ τῆς οὐσίας καὶ τῆς οἰκείας τελειότητος καθορίζομένου, δὲν εἶναι ἀπόδειξις δυνάμεως ἢ ὑπεροχῆς, ἄλλὰ διατράνωσις ἀδυναμίας καὶ σφάλματος κρίσεως. Τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν ἐνδέχεται νὰ μὴν εἶναι τὸ ὄντως ἀγαθὸν διὰ τὸ ὑπὸ συζήτηση ὃν. Ἡ βιούλησις πάντως ἐμπεδοῦται ἐπὶ τοῦ ὥρισμένου τῆς οὐσίας, καὶ δὲν

ἐκπίπτει εἰς τὸ ἀόριστον τοῦ ὑποκειμενισμοῦ. Ἐκφράζει τὴν δύναμιν τῆς οὐσίας πρὸς αὐτοκατάφασι καὶ φανέρωσι τῆς πληρότητός της καὶ δὲν ἐπιδέχεται κατὰ φύσιν τὸ ἄλλως ἔχειν, εἰ μὴ ἐξ ἀμαρτήματος. Τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν εἶναι πάντοτε κατώτερον (ὑφειμένον) ὄντολογικῶς τοῦ ἀναγκαίως ἔχειν, μαρτυρεῖ δὲ ὑφεσιν καὶ ὅχι ἐντασιν δυνάμεως. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότης τῶν οὐσιωδῶν προσδιορισμῶν δὲν εἶναι περιορισμὸς τοῦ ὄντος, ἀλλ’ ἀντιθέτως ἡ ἴσχυς τῆς ὑπάρξεως του. Τὸ δυνάμενον νὰ βουληθῇ οὗτως ἢ καὶ ἄλλως δύναται καὶ νὰ βιασθῇ οὗτως ἢ καὶ ἄλλως. Μόνον ἡ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότης τῆς οὐσίας δύναται νὰ ἀνταπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ἐπιρροῶν καὶ τῶν ἐπιδράσεων ἄλλοτρίων καὶ ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν. Τὸ ἀναγκαίως ἔχειν κατὰ τὸν λόγον τῆς οὐσίας δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ κατ’ ἀνάγκην ὑφίστασθαι ἐξωτερικὸν βιασμόν, πρὸς τὸν ἔξωθεν καταναγκασμόν.

Ταῦτα κρατοῦν καὶ ἴσχυον περὶ ἐλευθερίας καὶ βουλήσεως εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον. Ἡ Θεότης ἐξ ἄλλου ως ὑπερούσιος αἵτια τῶν ὄντων, οὗσα ἀναίτιος ἡ ἴδια, εἶναι ὁ ἀπόλυτος Κύριος καὶ Δεσπότης τοῦ σύμπαντος. Πάντα τὰ φυσικὰ ὄντα ως αἴτιατὰ εἶναι ἀπολύτως ἐξηρτημένα αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως τελοῦν εἰς οὐσιώδη κατάστασιν ἀπολύτου δουλείας. Τὸ δὲν εἶναι κατ’ οὐσίαν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός, ως ἀπόλυτος Κύριος πάντων, εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθερος παντὸς ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ. Ταυτοχρόνως τὸ ὑπερούσιον εἶναι τῆς θεότητος εἶναι παντελῶς ἀναγκαῖον: μόνον τὸ κτιστὸν εἶναι ἐπιδέχεται ἐνδεχόμενα καὶ συμβεβηκότα. Εἰς τὸ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ τῶν πάντων Αἴτιου δὲν χωρεῖ τὸ οὗτως καὶ ἄλλως ἔχειν καὶ εἶναι, διότι τοῦτο συνεπάγεται ἀδυναμίαν διατηρήσεως τῆς ταυτότητος· ἐξ ἄλλου ὄντολογικὴ ἐνδεχομενικότης εἰς τὸ πρῶτον Αἴτιον θὰ ἐσήμαινε ἐγγενῆ ἀστάθειαν καὶ ἀταξίαν εἰς τὸν Κόσμον κατὰ τὴν νομοτέλειαν καὶ τελεολογίαν του, καὶ πρὸ πάντων ἀβεβαιότητα κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ κοσμικοῦ σχεδίου τῆς θείας Προνοίας. Πέραν τούτου ἡ ἐνδεχομενικότης αὐτῆς ταύτης τῆς τριαδικότητος εἶναι ἀδιανόητος.

Ἡ οὐσία καὶ τὰ ὑποστατικὰ ἴδιώματα τῶν θείων Προσώπων εἶναι ἀσύμβατα πρὸς τὶς θέσεις τῆς συγχρόνου προσωπολατρείας. Ὁ Πατήρ, κρύφιος πτυχὴ καὶ ρίζα τῆς θεότητος· ὁ Υἱός, Λόγος, Σοφία, Δύναμις καὶ Φανέρωσις (ἀπαύγασμα τῆς Δόξης) τοῦ Πατρός· τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, τελεσιουργὸν καὶ ἐξαγιαστικόν. Ἡ θεότης ἐξ ἄλλου συνίσταται εἰς τὸ ἀπόλυτον, ἀϊδιον εἶναι τῆς πρώτης Αἰτίας παντὸς ὄντος, εἰς τὸ ὑπερούσιον Ἐν, εἰς τὴν Αὐτοαγαθότητα. Τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ ἀϊδιον τοῦ ὑπερουσίου εἶναι ἐκφράζουν καὶ τὰ Γραφικὰ

δνόματα τοῦ Θεοῦ “ὅς Ὡν” ή “ὅς Ὡν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐχόμενος”. Η μετοχὴ ἀρσενικοῦ γένους δὲν σημαίνει ἀσφαλῶς τὸ ἀκατανόητον πρόσωπο τῶν προσωπολατρῶν, ἀλλ’ ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν ἐκφρορὰν ταυτότητος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀπολύτου εἶναι ὑπεράνω πάσης ὀρισμένης οὐσίας καὶ παντὸς περιγεγραμμένου ὄντος. Η θεότης κυρίως κεῖται ἐπέκεινα παντὸς ὀρισμένου κοσμικοῦ καὶ φυσικοῦ προσδιορισμοῦ, ἀφοῦ αἱ πρόοδοι τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὑποστασιοποιοῦν κατὰ τάξιν καὶ ἀλληλουχίαν τὸ πεπλεγμένον σύστημα τῆς συμπάσης πραγματικότητος. Καλεῖται ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πρωτίστων προόδων: “Ἐν ὧς πηγὴ ἐνότητος συνιστώσῃς ὑπαρξιν ὄντος ἐκ τοῦ μηδενός· ἀπειρος ἀγαθότης ή αὐτοαγαθότης ὡς παντελὲς τέλος ἔξαρκοῦν εἰς πάντα πρὸς σύστασιν, συντήρησιν καὶ τελείωσιν τῆς ὄντότητός των· ἀπόλυτον εἶναι ὡς ὑπερούσιος αἵτια παντὸς φυσικοῦ εἶναι, πάσης οὐσίας καὶ ὑποστάσεως. Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἡ ὑπερούσιότης τῆς θεότητος ὀνοματίζεται καὶ διὰ τῶν κλήσεων τῶν δευτέρων προόδων, προσαγορευομένη ὄν, οὐσία καὶ νοητὸν καὶ ζωὴν καὶ νοῦς. Εἰς τὴν ὑπαρξίν της προσγράφεται ὥσαύτως δύναμις καὶ ἐνέργεια.

Η θεωρία περὶ τῶν ὑψίστων θείων ὀνομάτων ἐπομένως οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τὴν φαντασιοκοπίαν τῆς συγχρόνου προσωπολατρείας. Η ἀντίληψις καὶ ἡ νόησις τῶν θείων χαρακτήρων δι’ ἀπλῆς μεταφορᾶς ἐξ ἴδιωμάτων κτιστῆς φύσεως, ἀποτελεῖ κατὰ βάσιν πραγματικὴν εἰδωλολατρείαν τῆς φύσεως καὶ προφανὴ φυσιομορφισμὸν τῆς θεότητος. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ ἔμφασις εἰς τὸ πρόσωπον, τὴν βούλησιν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς θεότητος, ἀνθρωποκεντρικῶς μετενηγεγένεα, συνιστοῦν τὸν σύγχρονον θεολογικὸν ἀνθρωπομορφισμόν. Η ἀπόδοσις ὀνομάτων εἰς τὴν θεότητα ἐκ κατωτέρων προόδων τῆς φυσικῆς πραγματικότητος πρέπει νὰ νοεῖται κατὰ τὴν οἰκείαν τῆς ὑπερούσιου ὑπάρξεως ἀνυπέρβλητον ὑπεροχήν. Οὕτω πρόσωπον ἐκεῖ καλεῖται ἡ ἀπόλυτος ὑποστατικὴ συγκεκριμενικότης τῆς θεότητος καὶ ἡ καθ’ ἔαυτὴν ὑπαρξίας ἐκάστης ὑποστάσεώς της, διαφυλάσσουσα ἀσύγχυτα τὰ διακρίνοντα ἴδιωματα, ὑπὸ κοινὴν οὐσιώδη περιγραφήν. Τὰ δὲ περὶ ἐλευθερίας ὡς κυριότητος προελέχθησαν. Θεία Βούλησις ἐπὶ πλέον εἶναι ἡ ἐνέργοποίησις τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ τοῦ ἀκαταμαχήτου προαιωνίου προκαθορισμοῦ τῶν κοσμικῶν διαδικασιῶν, τοῦ ἀποβλέποντος εἰς βελτίστην ἔξυπηρέτησιν τοῦ σχεδίου τῆς Θείας Προνοίας, καὶ εἰς ἀριστοντέλος καὶ ἀποτέλεσμα. Θεία βούλησις εἶναι ἡ ἰσχυρὰ εὐδοκία καὶ δυναμικὴ συγκατάθεσις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς προσδιορισμοὺς τῆς Θεί-

ας Σοφίας, ἡ ἀνεναντίωτος ἔφεσις τῶν θείων σκοπιμοτήτων. Θεία Βούλησις εἶναι τῷ ὅντι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ νὰ πραγματώῃ ἐξ Ἀγαθότητος τοὺς σχεδιασμοὺς τῆς Σοφίας του, εἶναι ἡ ἴσχὺς τῶν συλληψεών του. Ἡ Βούλησις, ὡς δύναμις τῆς Ἀγαθότητος, ἐνεργεῖ τοὺς θείους σοφισμούς.

Ἡ θεία Βούλησις εἶναι ταυτοχρόνως ἀναγκαία καὶ ἐλευθέρα. Τὸ πρῶτον, διότι ἡ Βούλησις δὲν θὰ ἥδυνατο νὰ μὴν καταφάσκῃ εὔδοκητικῶς, καὶ ὡς Δύναμις νὰ μὴν ἐνεργήσῃ τοὺς λόγους τῆς Σοφίας, ὡς ἐὰν αὐτοὶ ἐνεῖχον σφάλμα, ἢ ὡς ἐὰν ἡ βούλητικὴ δύναμις τῆς ἀγαθότητος ἐνεδέχετο νὰ ἐνεργήσῃ ἄλλο τι ἢ τὸ ἀριστον, τὸ ὅποιον ἀναγκαίως εἶναι τὸ σχέδιον τῆς Θείας Σοφίας. Λόγος, σοφίας δυναμικὴ συγκατάθεσις καὶ ἐνεργητικὴ ὁρμὴ συναποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἔνωσιν εἰς τὴν θεότητα. Οἱ λόγοι τοῦ Λόγου καὶ τὸ σχέδιον τῆς Σοφίας εἶναι προαιώνια· αὐτὴ ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια ἔχει καὶ τὴν ἀΐδιον, παρὰ τὴν ἔγχρονον, διάστασίν της, ἀφοῦ, συνδημιουργούμενου τοῦ Χρόνου μετὰ τοῦ Κόσμου, κεῖται ἐκτὸς Χρόνου. Ὄμοίως καὶ ἡ Βούλησις βούλεται ἀΐδιως τὸ ἔγχρονον, δπως καὶ ἀκτίστως τὸ κτιστόν. Ἡ Δημιουργία προέρχεται ἐξ ἀπείρου ἀγαθότητος τοῦ Δημιουργοῦ ἀφθόνως φανεροῦντος τοὺς λόγους τῆς Σοφίας Του εἰς φυσικὴν ὑπαρξίην· κατὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαία.

Ἄλλὰ ἡ Βούλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς θείας δυνάμεως εἶναι ἐν ταυτῷ ἀπολύτως ἐλευθέρα: οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν δεσποτικὴν ἴσχυν τοῦ ἀπολύτου Κυρίου, ἀφοῦ μηδὲν αἴτιωδῶς προϋπάρχει τῆς δημιουργίας πλὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τοιαύτη ἡ Βούλησις καὶ ἡ Ἐλευθερία ἐν θεότητι, ἐκείνη μὲν δύναμις ἀγαθότητος ἐπιτελεστικὴ τῶν σχεδίων τῆς θείας Προνοίας, αὐτὴ δὲ ἀνεμπόδιστος λειτουργία ὑπερουσίου οὐσίας καὶ ἀσκησις ἀπολύτου κυριότητος. Ἀντ' αυτῶν δὲ βούλησις μὲν θεία ἀποσυνδεδεμένη οὐσίας Θεότητος καὶ Σοφίας καὶ Δυνάμεως καὶ Ἐνεργείας, ἐλευθερία δὲ τοῦ ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν αὐθαιρέτως καὶ ἀνευ ἀλληλουχίας λόγων καὶ τελῶν, προδίδουν προδήλως προσωπολατρείαν καὶ ἀνθρωπομορφισμόν, ἔκγονα τελευταῖα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης καὶ ἀείποτε νέας ἀληθοῦς εἰδωλολατρείας: τοῦ γεραίρειν τὸ ἐν τοῖς οὖσι ἵχνος τῆς θεότητος ὡς ὁμοούσιον πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν τῶν πάντων ἐπέκεινα ἀρχήν.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

- σ. 227 γρ. 7 ἀναγνωσθήτω: τὴν ολῆσιν ὑπερφεροῦς ὑπεροχῆς
σ. 228 γρ. 21-22 ἀναγνωσθήτω: συστάσεως, ὃ δὲ
σ. 228 γρ. 37 διαγραφήτω: ἐνεργουμένης
σ. 230 γρ. 5 ἀναγνωσθήτω: Θεότητος, πάντα, συνελόντι εἰπεῖν,
ταῦτα τὴν ἄγτι τοῦ: Θεότητος καὶ,
συνελόντι εἰπεῖν, πάντα ταῦτα τὴν
σ. 231 γρ. 19 ἀναγνωσθήτω: δυναμικὴν φανητικὴν προβολὴν
σ. 231 γρ. 21 ἀναγνωσθήτω: συνορίζει
σ. 231 γρ. 35 ἀναγνωσθήτω: ἐγγενῶς
σ. 231 γρ. 38 διαγραφήτω : τῆς
σ. 232 γρ. 11 ἀναγνωσθήτω : λόγου διπότε θὰ
σ. 232 γρ. 22 διαγραφήτω : αντιθέτως
σ. 241 γρ. 5-6, ἀναγνωσθήτω: δείνωσιν ἀντὶ τοῦ: ἐντασιν
σ. 242 γρ. 33 αναγνωσθήτω: ἀναφορὰν ἀντὶ τοῦ περιγραφὴν